

A
váci kegyes-tanítórendi ház
KÖNYVTÁRA.

H. betű. *VIII. 6. 2.* szám.

S. V. 21.

DISSERTATIO
DE
REGIAE BVDENSIS BIBLIOTHECAE
MATHIAE CORVINI

ORTV, LAPSV, INTERITV,

ET

RELIQVIIS,

AUTHORE

FR. XYSTO SCHIER

AVGVSTINIANO.

EDITIO ALTERA,

CVI ACCESSIT MANTISSA MISCELLARVM OBSERVATIO-
NUM EX MSS. EIVSDEM AVTHORIS COLLECTA.

*Bibliotheca
Scholarum*

*Vindobonensis
Clarum*

VIENNAE,

Sumptu Francisci Josephi Rötzel.

1799.

523.827

MONITVM
AD
BENEVOLVM LECTOREM
PRO HAC ALTERA EDITIONE.

Prodivit haec *Dissertatio* jam an. 1766. licet nec annum editionis expressum nec nomen Authoris explicitum exhibuerit; quippe quod solis litteris initialibus prae-notatum, varii variis deinde modis interpretati fuere. Ita autem Lectoribus eruditis arrisit, ut illius exemplaria jam pridem direpta, valde rara evaserint, et adhuc a multis avide, licet incassum expetantur. Horum ergo desiderio ut satisfaceret, denuo ad praelum revocanda fuit, utque se magis etiam commendaret, *Mantissam* e Mss. Authoris concinnatam affert sibi adnexam, quae certe ob varietatem rerum et Lectorem oblectet, et Schieri nostri amplissimam prodat lectionem.

Mantissa haec, qualis hic dicitur, estque reipsa, Authori nostro *Miscellanea* vocantur, quod is res diversissimas, et quidem nullo servato ordine, in illis commif-

cuerit, ut modo aliquid Hungaricum, modo Germanicum; nunc aliquid sacrum, nunc iterum quidpiam Hungaricum, aut Litteratum etc. prout ei occurrit, compareat; idque, ut ipse praenotaverat, *ne constringeretur, aut retardaretur in adnotatione*. Ut tamen in impressione Hungarica Hungaricis, Germanica Germanicis etc. simul in suos paragraphos conjungerentur, consultius ducebatur. Illud vero non excidat Lectori, Authorem horum Miscellaneorum jam an. 1772. decessisse, a quo tempore utique multa scenam mutarunt, quae tamen in hac editione omnia intacta fuere permessa.

Paucae, quae per decursum subjectae sunt, notulae Authorem habent Martinum Roznák, P. Xyfti Schieri quondam Con-tubernalem amicissimum, ac posthumorum illius operum editorem, qui si Typographiae propinquior fuisset (delitescit enim in solitudine Leukenfi) *Dissertationem* hanc ex Mss. ejus in quibusdam magis illustrasset ac ampliasset: Sed et vindicias illius adversus Paullum Walaszky, qui ipsum vellicare attentaverat, produxisset, prout idem in *Elencho operum Schierianorum* a se vulgato aliquando faciendum adnotavit. Caeterum etiam sic ea pretium suum retinebit. Vale.

PRAEFATIO AVTHORIS

A D

SVAM PRIMAM EDITIONEM.

Scriptioni, quam cernis L. B. occasionem prae-buit Joachimi Vadiani, viri ab operibus suis celebrati, de hac Budensi Bibliotheca dictum: *quam posteri diripuerunt*, adeo confidenter prolatum, ut non aliud asserturus fuisse videatur, quamvis nulla clades urbi ab hostibus evenisset, aut perpetua incolumitate frui licuisset. Stupui primum, quod id adversaretur traditioni, qua a teneris annis, cum humanioribus litterarum studiis in Hungaria operam navarem, imbutus fueram: nec erat in promptu expedita difficultatis solutio; attentior tamen factus sum, ut variorum scriptorum,

quos in alium usum mihi pervolvere contigisset, sensum et relationem observarem. Natae sunt hinc adnotationes, quae pedetentim auctae varia nondum animadversa prodidere; atque ea dissertationi huic sufficere autumabam. Impellebat etiam, quod aliquod gratitudinis testimonium ita praestiturus mihi videbar, non illud quidem, ut deberem, sed quod viribus meis et succisivarum horarum laboribus par esset; haud dubius, quidquid demum id foret, velut optimae voluntatis signum saltem accipi posse. Utcunque vero conatus mei successerint, non alia ex causa factos esse certus esto. VALE.

Mathias Corvinus, quemadmodum plerisque Hungariae Regibus bellica fortitudine et operum magnificentia antecelluit, ita litterarum culturam antecessoribus suis (si Ludovicum I. Quinque-Ecclesiensis studii (a) et Sigismundum Budensis Academiae (b) conditores, quorum tamen cogitata maturitatem non attigerunt, demas) non admodum curatam, regno suo praecipue intulit. Bibliotheca certe, si sola esset, quam maximis, et quos Rex unus sustinere poterat, sumptibus exstruxit, sufficeret ad ipsum inter summos bonarum artium fautores efferendum. Ea siquidem fuit, quae, dum staret, spectatores in admirationem abripuit; ut periit, posteros dolore nondum extincto affecit, totque in laudes suas scriptores animavit, ut nulli Bibliothecarum fortem istam obtigisse sciamus. Naldus Naldius pri-

mus nascentis incunabula quatuor Carminum libris (c) cecinit; Nicolao Olaho Strigoniensi Metropolitae (d) apparatus descriptum debemus; Joannes Alexander Brassicanus (e) facundiae suae nervos in congerendis praeconiis eo intendit, ut prope modum excessisse videretur, nisi conatus hi in pensum cederent, quo damna eidem illata refarciverit. De reliquis ab interitu Paulus Taffernerus (f) Petrus Lambecius (g) et Julius Pflugius (h) memoratu digna tradidere. Nostro tempore Joannes Guil. Bergerius (i) Georg. Mathias Bose (k) Paullus Fabri (l) alique de ipsa tractandum susceperunt. Attamen (ut resumpti argumenti causam proponam) rariora illa sunt, et plurimum majoribus operibus conjuncta, ut multam operam impensurus sit, qui integram gloriosi hujus Corviniani moliminis notitiam nancisci desideraverit; ista nihil novae lucis addunt, quin saepe variis figmentis dubiam ejus gloriam prostituunt. Sileo amplificatam orationem, exaggerationesque Rhetoricas, quae quidem laudationem augent, im-

pediunt tamen velut speciosa diverticula rem ipsam cognoscere paratum.

- a) Paullus Fabri in commentat. de Bibl. Budensi p. VII.
 b) Cl. Georg. Pray S. J. Annal. Reg. Hung. P. II. p. 186. Ex Professoribus unicum deprehendi M. Joannem de Horaw an. MCCCXCVI. ex Universitate Viennensi accersitum.
 c) Eos Mathias Belius Tom. III. Hung. nov. adjecit.
 d) In Hungaria sua cap. V. Illam cit. Belius in apparatu ad Hung. Vet. et nov. monumento I. et rursus Cl. Franc. Adamus Kollarus S. C. M. a Conf. et Bibl. Vindobon. Aug. Custos primarius conjunctam ejusdem Olahi Attilae publicavit Vindobonae MDCCLXIII. in 8. quam editionem sequor. Locum de Buda huc pertinentem jam antea ex Ms. Codice P. Martinus Szent-ivanyi attulit in disert. Paralipomenonica rer. memorab. Hung. Catal. IV. p. 14.
 e) Praefixit Brassicanus *Salviano* suo (ed. Basileae MDXXX. fol.) ad Christophorum a Stadion Antistitem Augustensem longam epistolam de hac Bibliotheca; quae etiam in editione Norimbergensi MDCXXIII. recusa est, et iterum inserta habetur collectioni Maderianae de Bibliothecis p. 145. Excerpta dederunt, quicumque posterorum hujus Corviniani in litteras studii meminere.
 f) De Caesarea Legatione ad Portam Ottomanicam Com. de Leslie. P. IV.
 g) Lib. II. Comment. de Caes. Bibl. Vindobon. cap. IX. cujus et Taffernerii verba Pflugius ac Belius Hung. nov. p. 366. et antea de Litteratura Hunno-Scythica p. 44. etiam exhibuerunt.

h) Hujus extat epistola ad Vitum Ludov. a Seckendorf. Praeter fata Bibliothecae Budensis, librorum in expugnatione ultima repertorum catalogum recensens primum separatim excusa, inserta dein novae accessioni ad Collectionem Maderianam p. 399. ed. Helmaestadii MDCCIII. in 4.

i) In programmate de Budensi Mathiae Corvini Bibliotheca. ed. Lipsiae MDCCXLVIII. quod postmodum recusum est in Eloquentia publica p. 345.

k) In programmate ed. Vitembergae MDCCXLVIII.

l) Postrema hujus est de Augusta Budensi Bibliotheca commentatio ed. Lipsiae MDCCCLVI. in 4. His adnumeretur opusculum inscriptum: *Bibliothecae Veterum deperditae in Augusta Vindobonensi instauratae ed. Viennae MDCCXXXIX.* in 8. ubi P. I. caput VIII. *Bibliotheca Budensis.* Regia facit. Struvii item introductio in notitiam rei litterariae et usum Bibliothecarum cap. II. §. XVIII. aliique.

Principio quidem, ut eorum morem amplecterer, qui res ab exordio repetunt, annus ille statuendus esset, quo Mathias Rex ad condendam hanc Bibliothecam animum adiecit; verum nihil in acta relatum est. Si tamen conjecturae locus est, annum MCDLXXVI. natalem figendum existimo. Quamvis enim Augustus conditor studiis semper addictus (a)

fuerit, plerique nihilominus eum elegantioribus moribus, et quod sequitur litterarum splendori excolendo amplius se permisisse asserunt, postquam Beatricem Aragoniam Ferdinandi Siciliae Regis filiam conjugem (b) accepit; quod dicto anno (c) perfecit. Tum enim Regium illud Palatium, quod imperfectum hostibus stupori fuit, molitum esse cum historiae testantur, tum affixa inscriptio Austriacarum Victostrarum testis: *Magnanimum Principem Victoria sequitur anno 1484* (d). Animadverto etiam, perpaucos exterorum, qui ad litterarum honestatem evocati, aut praemiorum spe allecti, imperante Mathia, Hungariam illustrarunt, ante hunc annum appulisse, praeter nonnullos Mathematicos aut Professores Vindobonenses (e), quos tamen, uti et alios, potius favore Joannis Strigonienfis Archiepiscopi frequenti eruditorum virorum hospitio (f) clari, sociorumve Antistitum id fecisse autumo. Hoc vero constituto Paullus Fabri annum LXVI. dicti seculi natalem hujus Bibliothecae statuens (g)

nullo suffragatore se tuitus, asserto suo non subsistet. Utcunque autem fuerit, etiamsi decennium praevertamus, exiguum tamen est temporis intervallum, quo ea praestitit Mathias, quae seculorum esse potuissent.

- a) Jac. Philippus Bergomensis Erem. Aug. Lib. XV. Supplementi Chron. ad an. MCDLXIII. *Hoc unum de hoc Rege vulgatissimum habemus, quod merito cum Julio Caesare, et Alexandro Magno in omni re conferri possit. Saepenumero (cum legendi avidus) in ipsius pulvinaribus inveniebatur Livius, aut Curtius, aut alius historicus, legebatque ardentissime sacras litteras, et ea, quae in his continentur, memoriae adeo commendabat, ut plerique admirarentur.*
- b) Ant. Bonfinius rer. Hungar. Dec. IV. Lib. VII. p. 494. ed. Pofonii MDCCXLIV. fol.
- c) Conf. Narratio nuptiarum istarum T. I. p. 519. Scriptor. rer. Hung. quos Cl. Schwandnerus edidit. Bonfinius Dec. IV. Lib. IV. p. 457.
- d) V. Steph. Gerlachii Diarium p. 12. ed. Germ. Francof. MDCLXXIV. fol.
- e) Georgium Peurbachium magni nominis Mathematicum, etsi a morte Ladislai Regis Austriacos Principes fuerit secutus, in Hungariam tamen regnante Mathia excurrisse disco ex litteris ejusdem Peurbachii ad M. Georg. de Egenburga super morte M. Reimperti Müllwanger, quae sub an. MCDLIX. accidit. Debeo istas adhuc anecdotas Cl. Raymundo Duellio illustris Canoniae ad S. Hippolytum decori, viro jam gran-

daevo, nunquam vero in operibus suis eruditis emerituro; quod grati animi ergo commemorasse juvat. Joannem Müller Regiomontanum muneribus, stipendioque donatum, imo et mensae Regiae adhibitum a Mathia ferunt; opus tamen ille suum *de directio-nibus* Joanni Strigoniensi Archiepiscopo inscripsit, et tandem Ephemerides Mathiae. M. Nicolaum de Hittendorf in Istropolitana seu Pofoniensi Academia Professore publicum (Mentionem hujus faciunt acta facult. Artium et Theologiae Univ. Vienn.) ejusdem Praefulis, utpote Fundatoris, evocatione munus adivisse, palam est.

- f) Galeotus Martius lib. II. de homine §. de ves. *Tempestate nostra Musas ex toto orbe fugatas ad se revocavit, Hungariamque novum Musarum domicilium constituit; unde factum est, ut, qui dispersi fuerant docti, ad ipsum tanquam ad litterarum parentem turmatim confluerent.*
- g) Op. cit. pag. X.

II.

Budae itaque regni Metropoli in arce regia interiori locum Bibliothecae designavit tanto quidem digniorem, quanto ampliorem haec ipsa aulae splendidissimae ornatum adjectura esset. Et illa vero ex prima constitutione unius camerae peralta fornice constructa tribus partibus complenda erat, ita ut quar-

tam fenestras duaeque portae occuparent, quarum altera hospitibus admittendis, altera Regi pateret in eum praecipue usum servitura, cum in pone adjuncto sacello S. Joannis Eleemosynarii exuviis sacro, quo secretus aperiebatur aspectus, devotioni suae vacare decrevisset (a). Crescente tamen librorum numero accessit et altera camera et alius librorum ordo, ea partitione, ut una linguas orientales, puta: Graecam, Hebraicam, Syriacam, Chaldaicam etc. (b) contineret, altera Latinis authoribus repletur (c). Ad ingressum velut in atrio camera erat signis et globo coelesti ad Bohemicam Mathiae coronationem perpetuandam picto (d) fortassis etiam instrumentis mathematicis (e) artefactis, et picturis (f), quemadmodum reliquae aulae nobiliores partes, conspicua. Occurrebant quoque in Palatio duae aliae minores Bibliothecae (g), quae, ut arbitror, ad manum praesto essent. Naldus (h) inter sacra litterarum ornamenta computat duos fontes pone exstructos, quorum unus ex marmore Floren-

tia advectus (i) alter ex argento domi fusus erat. Verum Poetae in gratiam suarum Musarum positos sibi fingere placuit, ne illae sua Hippocrene carerent, cum potius totius regiae splendor inde quaereretur (k).

- a) Naldus Lib. II. v. 1. p. 611, edit. Belianae.
*Quadratus mediis locus in penetralibus ergo
 Excipiens, cameras testudine sustinet altas
 Incurva; paries quam cinxerat undique fortis
 Decocti lateris, durique a robore saxi;
 Cui geminae lucem fundunt a fronte fenestras
 Compositae vitreisque coloribus: in nova certe
 Cunctis, qui veniunt illuc, spectacula rerum.
 Inter utramque manens ima sub parte resedit
 Lectulus auratis stratis: ubi regius heros
 Saepe solet placidam membris captare quietem.
 Ostia bina manent illic, quorum altera mittunt
 Intro quosque viros: mittunt quorum altera Regem
 Inde foras; quotiens secreta in sede locatus
 Solus adesse cupit sacris, hymnisque canendis.
 Atque triplex muri facies, quae restat ibidem
 Integra, neve aliis ullis obnoxia rebus,
 Illa triplex triplici tabulatum ex ordine sumit.*
- b) Harum linguarum testes Velius, Braslicanus, Simonius infra.
- c) Olahus loc. cit. *Qua itur ad stationem ex latere interioris Bibliothecae, ad sacellum divi Joannis perforatum, unde Rex Sacrum audire consuevit, duae obviae sunt aedes concameratae, quarum altera voluminibus Graecis partim e medio Graeciae,*

partim ex aliis Orientis regionibus non minori cura, quam labore eo congeſſis referta erat; altera interior continebat codices totius latinae linguae a primis rudimentis ad arcem usque ſcientiarum.

- d) Ante hanc, ait Bonfinius Dec. IV. lib. VII. p. 495. cubiculum est in abſida curvatum, ubi coelum univerſum ſuſpicere licet verſus aſtrum. Gerlachus op. cit. praeter Zodiaci ſigna ad globum coeleſtem ibi pictum diſtichon ſequens ſe legiſſe teſtatur:
*Cum Rex Mathias ſuſcepit ſceptra Bohemae
 Gentis, talis erat lucida forma poli.*

e) Henricus Ranzovius in catalogo Imperatorum, Regum et Principum, qui Aſtrogiam amarunt, teſte Lomeiero, refert, Davidem Ungnadium Caesarem ad Turcas legatum an. MDLXXII. (legendum MDLXXIII. eo ſiquidem anno legatione hac functus eſt) inveniſſe ex adverſo januae Bibliothecae inter rudera coeleſtem globum duobus geniis ſuffultum, et compoſitum ad tempus ſuſcepti per Mathiam regni Bohemici cum iisdem verſibus, quos ſupra legationis hujus verbi miniſter Gerlachus ad globum pictum retulit.

- f) Henricus Scherer S. J. in Geogr. polit. T. II. p. 508.
 g) Olahus loc. cit. *Praeter has et aliae duae Bibliothecae in locis diverſis arcis, ſed prioribus inferiores.*
 h) Lib. IV. v. 341. p. 637.

. binos modo ſurgere fontes
 Optimus ille jubet Muſis, Phoeboque ſacros,
 Ex illis alter pario de marmore conſtat,
 Vectus ab Hetrufcis oris; argenteus alter,
 In quo celando multum conſumpſit et artis
 Pannoniae populus.

Quam eandem rationem jam in epiſtola praefixa dederat: *Gemini fontes illi abs te parati ſunt pro*

uno veteri pegaseo fonte, in quorum altero Muſae ſub ſidere Cancrī ſe aqua lavent frigida, in altera unda ſe ſoveant calida, eo tempore, quo terra riget nivibus.

- i) Inter Angeli Politiani epigrammata duo ſunt, digna, quae huc transferantur:

*In fontem Ungari Regis,
 Usque Fluentina vectum eſt hoc marmor ab Urbe,
 Mathiae ut Regi largior unda fluat.*

Et alterum.

*Thuſca manus, Thuſcum marmor, Rex Ungarus auctor,
 Aureus hoc Iſter ſurgere fonte velit.*

- k) Bonfinius loc. cit. p. 495. *retractiorem aulam nimis exornavit: quippe qui a Danubii parte aediculam ſtatuit, hydraulicisque organis, item ſacro fonte duplici marmoreo et argenteo decoravit.*

III.

Structuram internam hanc accepimus: libri ſecundum claſſes in forulos erant diſpartiti, ſuis titulis adjecto indice inſignes, ut notarentur ea, quae hic reperirentur. Tegebantur iſti velis ſericeis auro intertextis. Imam partem, quae pavimentum contingit, formabant arcae ad recondendos codices, qui in ſuis tabulatis locum non habuerunt (a). Neque arculariae, neque ſculptoriae artis aliquid in-

termiffum, ut fcrinia eleganter conficerentur (b). Ipsi libri potiffimum membrana confabant, faepe ferico, argento et auro illigati (c): omnes vero in fignibus Corvinianis fuis, corvo fcilicet annulum gerente, quibus adhuc fuperfites dignofcuntur, adpictis notati; fic enim Mathias in fignia fua a Paternis diftinxit, ut Corvi roftro annulum infereret, cum Joannes Hunnyades Pater corvo fimplici uteretur: quod in numo aureo, dum is gubernatorem ageret, cufo mihi ofendit Cl. Schwandnerus. Omnia denique, ut de apparatu finiam, ita ornata fuere, ut Mufarum hoc domicilium pulcherrimo templo (d) aequiparetur. An autem peculiarem in fcriptionem praefetulerit, nondum inveni; nam illa, quam Paulus Fabri (e) memorat, alibi affixa legebatur.

a) Olahus loc. cit. Continebat codices per capsulas et loculamenta ordine quosque fuo diftinctos. Tegebat horum quodlibet velum fericeum, coloribus auroque variegatum cum indice difciplinæ et profeflionis, in quas libri erant difcreti. Naldius in epift. praefixa p. 599. Adhibitæ Cortinae ex auro per artem inter-

texto et purpura confutæ, quæ libros a pulvere fubtiliori vindicarent. In parte ima, quæ pavimentum adtingit, collocata funt fcrinia gravi arte elaborata, in quibus volumina, quæ in tabulatis fuperioribus prae multitudine locum non haberent, plura fimul conderentur.

b) Idem Naldius lib. II. v. 15. p. 612.

*Illa triplex triplici tabulatum ex ordine fumat
Arte laboratum, fulvi fplendentibus auri
Bractea; quod pinxit foliis, tenuique refultit
Auratis: hæc facta quidem pretiofa metallis.
Non ego narrarim, quanta exornatus ab arte
Ille locus fuerit: prifei fuit Alchimedontis
Illa operi fimilis, vel Mentoris artibus idem
Par fuit egregius; nec plus valuiſſe feratur
Daedalus ingenio, quam qui fe exeroet in illis
Caelandis lignis, incidendis que figuris.*

c) Bonfinius loc. cit. *Cultus librorum luxurioſiſſimus.* Olahus cap. cit. *Magna pars voluminum confabatur membranis, colligata ferico, umbilicis, fibulisque argenteis, auro ludicis.*

d) Brallicanus ep. cit. *Afinius Pollio primus Romæ Bibliothecam in fano Herculis dedicavit. Hanc laudem Patrum noſtrorum memoria, ſi non ſuperavit, æquavit tamen inclytus ille, ac nunquam ſatis laudatus Pannoniæ Rex Mathias, qui Bibliothecam ſuam, quam ex omni ſcriptorum genere confertiſſimam inſtruxerat, in amoeniſſimo etiam templo dedicavit.*

e) Adfert is *Epigramma Bibliothecæ auctore Bonfinio incifum:*

*Atria cum ſtatuis ductis ex ære, foresque
Corvini referunt Principis ingenium.
Mathiam partes tot poſt ex hoſte triumphos
Virtus, æs, marmor, ſcripta perire vetant.*

Verum ipso fatente Bonfinio epigramma hoc veteri palatio per Mathiam restaurato inscriptum fuit, sicut nec statuæ Herculis et Apollinis ad bibliothecam pertinebant alio loco positæ. V. infra §. XI.

IV.

Quoniam vero adolescente Typographia, librorum impressorum optata copia negabatur (etsi ad mortem ejus usque facile aliquot millia obvenerint) ad supellectilem litterariam coemendam Mathias peritos viros in Graeciam, ipsam Asiam, aliasque regiones misit, quos inter Thaddæus Ugoletus Joannis Corvini filii Praceptor Florentiam legatus (a) tantam Regi famam conciliavit, ut certatim gens litterata non solum veterum authorum, quæ postulaverat, scripta (b), sed sui etiam ingenii foetus dedicaret, operamque ad ferendum Bibliothecæ absens (c) offerret. Et sane, si uspiam terrarum hujusmodi merx requirenda erat, ea ex Florentino emporio tum optima sperari poterat, quod Medicei omnium eruditorum patrociniū affectarent, et docto-

rum quique apud ipsos hospitium haberent (d). His vero non satiatius Mathias Florentiæ quatuor librariorum (e) aluit, quorum correctioni et nitore Naldius, alique multiplici scientia perpoliti viri (f) invigilabant; domi autem triginta, qui libros describerent, pingerentque sub Felice Ragusino Praefecto, harum artium intelligentissimo (g); unde non potuit non brevi temporis spatio immensus et selectus codicum cumulus aggregari. Auxit enimvero pretium hæc ipsa Bibliothecæ utiliter instituendæ sollicitudo, sed et ipsum accendit aliquando, ut videbimus, aliorum studium ejus rebus inhiandi, cum quædam prope esset certitudo librum isthinc sumptum nec inter quisquiliæ numerandum, nec sphaltibus admodum esse obnoxium, quod ab illis collectores, ab istis correctores, utrique eruditi, singulariter cavissent. Fabulatur nihilominus Paullus Fabri de Mathia asserens: *Caesis barbaris ac ultro pacem flagitantibus reliquias Bibliothecæ Constantinopolitanæ a flammis et saevitie Turcarum superstites*

extorsit (h). Ubi enim conditiones istae? ubi postulata haec leguntur? Redemptos plurimos libros e manibus Barbarorum assentiuntur omnes, extortos nemo somniavit. Sed libuit aliquid dicere, quod alius nondum protulisset.

- a) V. Naldium in cit. epist. et poemate.
 b) Philippus Valor varia authorum veterum opera Mathiae inscripsit, quarum aliqua supersunt in Guelpherbitana.
 c) Angelus Politianus lib. IX. Epist. 1. qua poema suum *Nutritia* dictum Regi consecravit: *vehementer cupio aliquo labore meo tuam celsitudinem demereri; cupio studiis ingenioque meo, si datur, commendare me tibi Rex invicte . . . si quid igitur ipse mandaveris, obibo libens; sin minus, eligam tamen pro iudicio, captuque meo, quod tibi fore arbitrer quam gratissimum. Bibliothecam video jam pridem comparas omnium (sicut expectamus) non ornatissimam solum, sed etiam copiosissimam. Possumus igitur multa, si res postulat, e graeco veteri in latinum tibi, multaque rursus quasi novacudere, quae nec ab eruditis forsitan respuantur.*
 d) Degebant tunc Florentiae, praeter jam laudatos, primi litterarum et Philosophiae Platonicae restauratores Marilius Ficinus, Christophorus Landinus, Georg. Merula, Petrus Crinitus, Ugolinus et Michael Verini, Bartholomaeus Scala, Demetrius Chalcondylas Atheniensis, alique, de quibus abunde Angelus Maria Bandinius in Specimine Florentiae litteratae seculi XV.

- e) Braslicanus loc. cit. *Mathias Rex, quem recte librorum Heluonem appellaveris, quatuor insignes librarios Florentiae magnis impendiis aiebat, quorum is unus et unicus labor erat, ut omnes melioris notae auctores et graecos et latinos, quos commodum ex Graecia habere non poterat, exscriberent. Nam ipsa Typographia (ut exigua sunt omnium rerum principia) nondum tam late radices egerat, ut ardentissimis illis et vere regis votis Regis omnium excellentissimi satisfacere posset. Memoriam nostram meretur Gherardus Colorator Florentinus, quem Vafarius (in vita hujus Gherardi p. 454.) narrat complures libros minio colorasse pro Bibliotheca Mathiae Corvini. Conf. Ant. Mar. Biscionii Bibliotheca Mediceo-Laurentiana p. XXXV.*
 f) Naldius in cit. epist. n. II. p. 596. *in emendandis voluminibus tuo jussu, e scriptis occupamur. Qualis quantusque hic fuerit, ex sequenti Politiani epigrammate, quod in libellum epigrammatum Naldii scripsit, bene arguitur:*
*Dum celebrat Medicem Naldus, dum laudat amicam,
 Et pariter gemino raptus amore canit,
 Tam lepidum unanimes illi ornare libellum
 Phoebus, amor, Pallas, gratia, Musa, fides.*
 g) Olahus loc. cit. *Audivi a Majoribus Mathiam Regem, dum viveret, aluisse semper ad triginta servos amanuenses pingendi peritos, quorum ego plerosque illo mortuo noveram. Horum erant opera omnes fere et graeci et latini codices conscripti. Praefectus his Felix Ragusinus Dalmata, et ipse jam senex mihi cognitus, qui non modo graece et latine, sed chaldaice et arabice doctus: praeterea in ipsa quoque pictura exercitatus sedulo advertebat, ne quis error in describendis libris committeretur.*
 h) Op. cit. pag. X.

V.

Numerus voluminum in supremo, quo pertigit, gradu dimensus a nonnullis ad quinquaginta millia extenditur; quod pace illorum permittitur. Falso tamen idem Fabri (a) culpam impingit Lomeiero, velut tantam impressorum copiam divinasset, cum hic de universa tam manu, quam typis expressorum summa (b) fit locutus. Multitudinem autem stupuere omnes, in qua extollenda prae ceteris est Brassicanus (c) qui se Bibliothecam hanc non semel excussisse, et exactissima diligentia inspexisse alias jactavit, plena etiam fide recipiendus, modo ut omnes Sophisticos libros procul ablegatos tacuisset. Si enim hoc nomine Theologos Scholasticos, aut Philosophos Peripato addictos intellexit (ut quidem haec formula vulgari acceptione sonat) horum certe non pauci in Bibliotheca ista cernebantur (d), tametsi utilium librorum abundantia longe superarentur.

a) In com. cit. p. XIII.

b) In opere de Bibliothecis p. 156. ut in accessione altera Maderiana reperitur.

c) Quot libros, ait ille, tot etiam thesauros isthic inspexi. Dii immortales! Quam jucundum hoc spectaculum fuisse, quis credat? Tunc certe non in Bibliotheca, sed in Jovis gremio, quod ajunt, mihi esse videbar. Tantum hic erat antiquorum, Graecorum simul et Hebraicorum voluminum, quae Mathias ille Rex capta jam Consiantinopoli, everfisq; multis aliis amplissimis Graeciae Urbibus e media Graecia inaeestimandis sumptibus coemerat, ac tanquam mancipia ex Barbarorum catastis atque compedibus receperat. Tantum hic erat latinorum librorum et veterum et recentiorum (procul tamen ablegatis omnibus sophericis) ut nusquam alibi, quod ego quidem sciam. Enumeratis dein pluribus nominatim Graecis authoribus, omitto, ait, Poetas, Oratores, Philosophos atque Historicos, quorum hic immensam vim inspicere licuisset. Vidimus auctores graecos innumerales, infinitaque in Poetas fere omnes commentaria, nemini Doctorum, aut paucis omnibus visa.

d) V. Catal. libror. residuor. apud Pflugium.

VI.

Nec vero tanta moles Praefectis et Custodibus caruit, quorum primum existimo nominandum Thaddaeum Ugoletum. Is Parmae natus, juvenis adhuc in aulam Ungaricam adscitus, et Joanni Regio Principi erudiendo praepositus fuit. Cum deinde Rex Florentinis

Cimeliis litterariis Bibliothecam augere con-
 tituisset, Thaddaeo demandatum est, ut ea
 in civitate cuncta dirigeret. Mathiam diu su-
 pervixit in Patria, veterum authorum, quos
 undique conquieserat, emendatione et editio-
 ne honeste districtus (a). Alter a praefectura
 ista celebris est Bartholomaeus Fontius (b)
 Bernardi Nuthii Florentini Professoris Rhetori-
 cae artis discipulus, et ipse jam an. MCDLVIII.
 ejusdem scholae Professor institutus; quod of-
 ficiam etiam, ubi in Patriam ex Hungaria
 regressus est, resumpsit. Vitam reliquit mense
 Octobri an. MDXIII. natus annos LXVII (c).
 Opera Fontii multiplicia, pleraque tamen
 artis suae sunt testimonia (d). Hunc excepisse
 videtur Galeotus Martius Narniensis (e) vir
 robusti, sed paradoxo ingenii, quo ingens fa-
 mae et vitae discrimen sibi accivit. Facetus
 caeteroquin, qua gratia Mathiam sibi potissi-
 mum addictum fecit, et aliquando se ab in-
 famia liberavit. Dum enim in foro Veneto (f)
 ad geminas columnas perductus esset, ut im-
 petrata venia se falsa aliqua scripisse fate-

retur, id iudicium exortus in turba risus
 evertit, falso ac repentino Galeoti dicerio
 excitatus: nam cum forte non ignobilis Ve-
 netus e turba proximus frigosa proceritate,
 et uxorio probro notatus traductum ludibrio
 praepinguem porcum appellasset; extemplo
 Martius reidentique ore, pinguis, ait, por-
 cus quam macer hircus esse malo. Erat enim
 usque adeo tumentis abdomine, ut rheda cur-
 ruli veheretur, quod sub vasto obesi corpo-
 ris pondere vel praegrandia jumenta fatisce-
 rent. Bohemiam, Ungariam, Germaniam et
 Hispaniam peragravit, parum stabili loco ver-
 satus, nisi quod Bononiae Rhetoricam et Poe-
 sim longiori tempore docuerit, alias medici-
 nam exercens (g). Atque haec quidem mi-
 nime dubia sunt. An vero Mathiae Regis
 praeceptor, epistolarumque Magister et in
 castris miles fuerit (h), non modice haereo,
 quod tempora non satis congruant, et ipse in
 suis operibus, ubi maxime posset, nullam ho-
 rum mentionem asserat. Falsum autem omni-
 no est, cum in itinere ad Ludovicum XI. Gal-

liarum Regem, a quo fuerat evocatus, mortem oppetiisse, dum Regi obviam factus ex equo descensurus, in terram gravi lapsu allisus esset (*i*); nec plus veritatis habet, quod Götze (*k*) opinatur, eum anni MCDLXXVIII. limites non fuisse transgressum, siquidem adhuc vixit Aufria per Mathiam occupata, id est, post an. MCDLXXXVI. Vicissim, ut Justo (*l*) fides sit, eum an. MDXXXV. inter vivos egisse, nuda assertio non sufficit. Vero simillimum est Martium senem ad montem Anianum circa Ateste arvina suffocatum interiisse, quae Pauli Jovii (*m*) est narratio. Scripta ejus ampliori recensione digna sunt (*n*) ob variam diversorum de iis relationem. Ultimus sub Mathia Bibliothecae praefuit Felix Ragusinus Dalmata vir Graecae, Latinae, Chaldaicae et Arabicae linguarum peritus, multum de praesentia codicum meritus: de quo supra actum fuit. Opere pretium foret, si quispiam reliquos eruditos viros sub hoc Rege Hungariam illustrantes accuratius inquireret, eorumque doctos labores conscriberet,

nae ille multum ad historiam litterariam Patriae suae conferret.

a) Operum hujus et emendationum aliquam recensionem adjiciam: *Quintiliani declamationes CXXXVI. Thadeo Ugoletto recognitore. Parmae per Angelum Parmensem olympiade quinquagesima octava, qui est annus a salute Christiana M.CCCC.XCIIII. quinto Non. Jul.* Dicavit Thaddaeus laborem suum Anselmo nepoti. Refert Maittaire Tom. I. annal. Typogr. p. 327.

Claudianus emendatus per Thadaeum Ugoletum Parmensem. Impressit Joannes de Tridino, alias Tacuinus VI. Junii 1495. in 4. recusus est idem autor ex hac emendatione per Christophorum de Pensis Venetiis 1500. XXIII. Maji in 4. fortassis etiam editio prior per Angelum Ugoletum Parmae 1493 in 4. ad nostrum pertinet. De his Maittaire op. cit. Tom. I. p. 322. 333. et 367.

Ausonii Paeonii Poetae opuscula a Thadeo Ugoletto recognita Parmae per Angelum Ugoletum Parmensem X. Julii. 1499. in fol. Eodem recensente p. 361. *M. Aetii Plauti Asinii comoediae viginti nuper emendatae; et in eas: Pyladae Brixiani lucubrationes. Thadaei Ugoleti et Grapaldi virorum illustrium scholia. Anselmi Epiphyllides.* fol. Ugoletus dicavit librum Joanni Lucino Arnutio, Alexandria nato, Leonis X. P. M. postea Datario; defendit autem Merulam contra Pyladem, cujus tamen annotationes non improbat. Libet adjectam singularem Typographorum clausulam integram recudere: *Plauti haec viginti comoedias excusserunt formis solertissimi ac integerrimi juvenes Octavianus Saladius et Fran-*

ciscus Ugoletus, quorum quinque prioribus Pyladis glossemata circumfuderunt: undecim vero sequentibus cum principio Rudentis doctissima Hypomnemata Thadaei Ugoleti et Grapaldi virorum illustrium: deinceps ad exitum usque Anselmi etiam Epiphyllides addiderunt. Qui est literas ipse non proficitur, gravissimo tamen atque amicissimo homini Thadaeo Ugoletio non obsequi, ultra aras quoque, non potuit. Impressores ipsi homines se futentur, nihilque, quod humanum sit, alienum a se putare aiunt: propterea, quae eorum solertium suffugerunt, placuit adscribere. Leviora inter legendum per se studiosi emendabunt: quos valere optant, et ut rem litterariam bene gerant, plurimum horrantur: bene gesturos autem eos non ambigunt, si Plautinas comoedias nocturna manu atque diurna versaverint. VII. Id. Martii IDX. Parmae. Demonstratur ex his totam fere Ugoletorum familiam, Thaddaeum, Angelum, Franciscum, Anselmum se litterarum servitiis dicasse.

In Bibl. civ. Vindobonensi existit Joannis Craftonii Dictionarium graecum impressum Vicentiae 1483. in fol. cum additionibus Mss, quae (verba sunt Cl. Lambacheri) videntur esse Thaddaei Ugoleti. Nam eadem manu subscriptum legitur: *Relectum XX. Junii MCCCCLXXXIV. Thadaei Ugoleti: Paulus Romulaeus dono dedit.*

His addenda sunt, quod in iis partem aliquam habuerit Thaddaeus *Bucolica Calphurnii et Nemesiani*, in quorum Parmensi editione ad calcem habetur: *Impressum Parmae per Angelum Ugoletum e vetustissimo atque emendatissimo Thadaei Ugoleti codice e Germania allato, in quo Calphurni et Nemesiani, uti impressi sunt, tituli leguntur.*

b) Lomeierus op. cit. cap. XIII. Menkenius in notis ad vitam Angeli Politiani p. 74.

c) Haec aliaque plura de eo Bandinius op. cit. sparsim utroque tomo.

d) *Perfius cum com. Bartholomaei Fontii, Venetiis per Baptistam de Tortis XIV. Martii 1482.* fol. recusus eodem adhuc anno ibidem per Renaldum de Neviomago *Theutonicum XXIV. Decembr.* fol. Idem addito Joannis Britannici Brixiani commentario ex recognitione Bartholomaei Merulae *Venetiis sumptu Joannis de Tridino.* fol. De his editionibus videndus est Maittaire Tom. I.

Bartholomaei Fontii opuscula. Francofurti 1612. in 12. Quid in iis contineatur, ignoro; nondum enim vidi. In Bibliotheca Guelpherbytana, teste Pflugio, exstat codex complectens sequentia Fontii opera, Mathiae Corvino R. U. dicata, duobus libris et certis sectionibus comprehensa. 1. *agit de Tadeo seu de locis persianis.* 2. *dicitur saxettus.* 3. *est de satyra et de studiis humanitatis.* 4. *de sapientia.* 5. *de Poetice.* 6. *de bonis artibus.* 7. *de historia.* 8. *de eloquentia.* 9. *de Pauli Ghiacciti vita.* 10. *de Donato vel poenitentia.* 11. *de mensuris et ponderibus.* 12. *est commentarius in Perfium.*

Bandinius op. cit. sparsim haec ejus opera Florentiae in Bibliotheca Riccardiana existentia refert: *Epistolarum libros tres Americo Cursino dicatos, cui codici catalogus operum Fontii adscriptus est; Annales suorum temporum; silvam variae lectionis vitam Pauli Diacetti; Orationes XVIII.* quarum una est, qua Christophorum Landinum in funere laudavit; *excerpta de rebus naturalibus ex diversis auctoribus; adnotationes in Livium et Juvenalem; Castigationes in Perfium; Praelectiones in eundem;*

excerpta ex Landini opere de animabus; vocabula et observationes grammaticae; Etymologiae ex diversis auctoribus; emendationes in Valerium Flaccum. Legenti clarum est, aliqua horum jam supra recensita, imo fortassis plura in laudatis opusculis impressa esse. Conf. Bayle, Negri scriptori Florentini, Massa della vita di Persio.

- e) Sigism. Torda ad libr. de dict. et fact. Mathiae; ipse vero Galeotus id innuit cap. XXIV. dicti operis.
- f) Haec de periculo et corporis constitutione fere ad verbum Paulus Jovius in elogiis Doctorum virorum p. 104. ed. Basileae MDLXI. 8.
- g) Ipse Galeotus lib. de promisc. doctr. cap. XV. p. 140.
- h) Paulus Jovius loc. cit. Gerdesius in Florilegio libror. rarior. p. 102.
- i) Pierius Valerianus lib. I. de literat. infelic.
- k) In memorabilibus Bibliothecae Dresdensis ed. germ. T. I. p. 252.
- l) In Chron. Med. apud Mangetum in Bibl. Scriptor. Med.
- m) Loc. cit. p. 105.
- n) *Galeoti Martii Narniensis de homine libri duo*, fol. sine anno et loco. Götze op. cit. T. I. p. 252. putat Venetiis apud Rubeum ante an. MCDLXXVI. editos. Dicit author Joanni Archiepiscopo Strigonienfi. De se et eloquentia sua hoc in opere testatur: *haec hominis pars (lingua) viros doctos ad culmen dignitatis vexit; haec Galeotum multis Principibus junxit, et maxime Regi Mathiae Viro invicto, qui nondum octavum et viceesimum annum egressus etc. Haec eadem mihi Galeoto et divitias paravit, et honores tribuit, et amicos conciliavit.* Conficitur ex hoc loco opus istud sub anno MCDLXXI.

natum fuisse. At quia Laurentium Vallam vehementius exagitaverat, in Georgio Merula adversarium invenit, et extat ejusd. aetatis *Georgii Alexandrini in librum de homine Galeoti Narniensis opus* impressum cum ejusdem interpretatione in epistolam Saphus et emendationibus in Plinium et Virgilium. in 4. Non tamen ex arena cessit Galeotus rursus edita *refutatione objectorum*. Quae tam Galeoti quam Merulae scripta conjuncta postmodum prodierunt *Mediolani* 1490. fol. *Basileae* 1517. in 4. *Oppenheimii* 1610. 8. *Francofurti* 1619. 8. refutatione plerumque praetermissa. Plurimi asserunt, Galeotum in hoc opere Ethnicis et illis, qui ad lumen naturae vitam exigunt, salutem aeternam promississe; quare ad revocationem fuerit compulsus. Verum haec ad sequentem librum pertinent.

Galeoti Martii liber de incognitis vulgo. Opus, in quo, dum nimium philosophatus est, in exoticas et periculosas opiniones incidit. Götze loc. cit. existimavit interiisse, inductus forsan, quod, ut infra ostendam, exemplar Joannis Alexandri Brassicani perditum fuerit; extat tamen tum in Regia Taurinensi teste catalogo Tom. II. p. 1397. tum in Civica Vindobonensi Bibliotheca Ms. codex, ex quo Cl. Lambacher ejus contenta p. 170 recenset. Meminit ipse Galeotus hujus sui operis in libro de dict. et fact. Mathiae R. cap. XII. et XXIV. fata vero sua ibidem cap. XXVII. his enarrat: *contigit Galeotum Martium, qui propter suam universalem disciplinam et facundiam lepidam atque jocosam Regi erat charissimus, in discrimine vitae et rerum suarum saepe fuisse, et propter librum de incognitis vulgo, haereseos damnatum; sed tandem causa devoluta est ad Xystum Pontificem (fuerat is, teste Jovio,*

in minoribus discipulus Galeoti) virum eruditissimum, cujus jussu e teterrimo carcere exemptus Romam commigravit, ubi Galeotus multos reperit aemulos et inimicos acerrimos; sed summus Pontifex ex indicio doctrinae suae Galeotum judicans pristino honore et rebus recuperatis absolvit, ita, ut in pristinam dignitatem divitiasque Galeotus Xysti opera et judicio et auctoritate redierit. Sed inter agendum (diu enim causa agitata est) Joannes Vitez et propter veterem cum Galeoto benevolentiam, et maxime propter Regem Mathiam, cui sciebat Galeotum ob singularem cum virtute doctrinam cordi esse, plurimum in hac re desudavit, effecitque, ut gratis omnia Romae a Galeoto haberentur, quae ad ejus honorem ac salutem pertinebant. His peractis Galeotus ad Regem Mathiam convolvit. Duo hinc deducuntur, primum operis compositi tempus, scilicet post casum Joannis Archiepiscopi Strigoniensis, cui Joannes Vitezius involutus gratia Regis exciderat; hoc autem facto, quod tantopere respectu Regis pro Galeoto laboraverat, iterum receptus est, paulo post ad legationem Gallicam, inde ad Episcopalem Sirmiensem sedem promotus. Deinde quid Xystus Pontifex, quid Mathias R. praesliterit, quamvis Galeotus in dedicatione hujus libri, quam postea ad hunc Regem praesixerat, totum ei adscribat, quod solum auctoritate Mathiae praetexta fuerat adjutum: *Cruciamenta enim*, ut ex cit. codice exscripti Cl. Lambacher, et *teterrimus carcer et vitae pericula (ter enim de capite agitata est) et ignominiosa ludibria, quae toto spectante populo Venetiis passus immerito sum, itemque honorum meorum, quae satis ampla erant, amissio, filiabus,*

filiisque haereditate privatis, spoliata et diu in vinculis habita uxore charissima, in gaudium, libertatem, salutem, honorem, omniumque meorum integram recuperationem Majestate tua cooperante conversa sunt. Visum est haec longius referre, ad litem inter eruditos, quorum alii huic, alii alteri Galeoti operi fata ista assignarunt, terminandam.

Galeoti Martii de egregie, sapienter, jocosè dictis et factis Mathiae Regis ad inclytum Ducem Joannem ejus filium, Viennae apud Michaellem Zimmermannum, MDLXIII. 8. Scriptum est, ut ex dedicatione liquet, cum Mathias Austriam sibi jam subjecisset. Sigismundus Torna primus editor illud Maximiliano II. R. et B. Regi inscripsit. Recusum Viennae MDCCXXIII. in 12. Habetur etiam in lectione scriptor. rer. Hungar. ed. Francofurti MDC. uti et Cl. Schwandneri Tom. I. p. 528.

Galeoti Martii Narniensis de doctrina promiscua varia multiplicique eruditione refertus, ac nunc primum in lucem editus. Florentiae apud Laurentium Torrentinum MDXLVIII. 8. Auctor Opusculum scripsit ad Laurentium Medicem, Innocentio VIII. P. M. jam aliquamdiu regnante, attamen ante annum MCCCCLXXXX. quo astrum Veneris retrogradum futurum ait p. 432. Recusum Lugduni apud Joh. Tornaesium 1552. 16. et Francofurti 1612. in 12.

Meditabatur Galeotus et alia plura; sic enim lib. I. de homine tit. de pectore ait: *Sed dicendum de hac re censeo, cum Astrologiam ad latinitatem revocabimus; est enim nobis in animo, cum absolverimus commentarios in Vergilium, scribere in Astrologia, et barbariem, qua omnes fere Astrologi imbuti sunt, penitus delere, docereque omnes latinam linguam non indigere in omni disciplinarum gene-*

re barbaris vocabulis. An perlecerit, aut ubinam lateant haec opera, me fugit.

VII.

Quantumcunque vero ita consultum fuerit, accendendis, iuvandisque Hungariae litterarum studiis, ut etiam supra omnes cultiores populos principatus spes affulgeret, non tamen aliam fortunam hi Mathiae conatus habuere, quam bellica ejus gloria, felicitasque, ut simul cum ipso expirarent. Tametsi enim Vladislaus successor aliqua Corviniana opera non impari splendore ac magnificentia (a) prosequeretur, imo eruditionis ac doctorum virorum fautorem non segnem (b) se ostenderet, nihilominus haec ipsa brevi elangere. Sic namque saepius evenit, ut inertes virtutem velut se ipsis superiores ad captandam famam aliquamdiu mentiantur, mox ad pristina vitia redituri, cum id, quod cupierant, fuerint consecuti. Bibliotheca quidem haec regia a morte authoris sensim defluere, passibus initio tacitis, postea pleno cursu in

ruinam ire, antequam aperte hostiles manus experiretur. Res a paucis animadversa: unde factum est, ut plerorumque posterioris aetatis scriptorum, qui thesaurum hunc expilatum deplorabant, indignatio tota in Turcas effunderetur.

- a) Gerlachus loc. cit. parti aulae superstiti inscriptum legit: *Wladislai Regis hoc est magnificum opus.*
- b) Extare aliquos libros Bohemicis et Hungaricis insignibus notatos in Bibl. Civ. Vindob. me docuit Cl. Lambacher, qui utique Wladislao debentur. Huc facit ipsa continuatio Bonfinianae historiae ad annum usque MCDXCV. et opusculum, quod idem Bonfinius Dec. V. lib. III. p. 552. se scripsisse testatur Casimiro Wladislai Patre defuncto: *Antonius Bonfinius, qui has scripsit historias, totius regii generis serie altius ad laudem familiae repetita, ejus (Casimiri) vitam quam ornatissime potuit, oratione laudavit.*

VIII.

Primam ergo universim cladem sub Mathiae successoribus Vladislao et Ludovico Regibus accepit, quod hi, cum cetera muneris remisse, neque pro majestate tractarent, ille exiguo animo, iste juventute sua, nulla pro-

pe cura conservandi, augendive hujus litterarum ornamenti tangerentur; nullos, quae conjectura est Belii (a) ex Olaho, scriptores aluerint, qui pessumdata resarcirent, perdita restituerent, aut futuris damnis praecaverent: forsitan ne Custode quidem peculiari, aut saltem alicujus nominis praeposito, quod mihi silentium Vadiani, Tansletteri, Spiegelii, Cuspiniani, Brassicani (de quibus postea plura) virorum in laudandis sui aevi melioribus ingeniis non parcorum persuasit. Causa vero sic constituta non potuit non sequi, ut complures et meliores codices furto auferrentur (b) aut perirent.

a) In Notit. Hung. nov. T. III. p. 225.

b) Casparus Urfinus Velius lib. I. de bello Pannonico p. 16. *Præcipuum*, ait in descriptione Urbis et arcis Regiae Budensis, *inter haec ornamentum Bibliotheca altissimo fornice a Mathia sumptuosissime comparata, ac omnium linguarum libris, praecipue graecis ac latinis selectioribus referta, quam complures Bibliothecae postea expilarunt, Rege Vladislao ac filio, ut aliarum rerum negligentibus, ita et conservandae rei incomparabilis parum studiosis.* Tale fatum codicis MS. Graeci historiae Ecclesiasticae Nicephori Calisti Xantopuli refert Joannes

Langus (et ipse quondam in Budensi gymnasio Professor) in dedicatione versionis suae ad Ferdinandum I. Caes. *Quum ante annos multos ex Budensi Regia Bibliotheca, quam Mathias Corvinus Pannonum Rex pulcherrimam graecis et latinis libris lectissimis refertam instituit, surreptus, diu in privati hominis bonis fuisset, et postea per milites Turcicos in miserabili casu et direptione Pannoniae inter reliquam praedam Constantinopolim deportatus in foro ibidem scrutatio venisset, perquam commode accidit, ut a Christiano eoque studioso homine emptus, postliminio in eandem Pannoniam sit reversus; ubi tandem in Dominium praefari et eruditi viri Georgii Logi . . . concessit.* Omnes, quos legi, hanc codicis nobilissimi surreptionem Turcis adscripserunt, quam tamen stante adhuc et incolumi regno factam fuisse ex Langi dictis luce clarius demonstratur.

IX.

Crediderim vero, me non erraturum, si alterum huic proximum detrimentum adscripero ipsis Musis alibi, praeprimis Vienna Austriae renascentibus, quae, quod in Bibliothecis patriis (a) sua quidem, non tamen desiderio sufficientia deprehenderent alimenta, Budensem hanc omnibus gentibus celeberrimam respexerunt. Commodum illis accidit,

ut Vladislai Regis aulam varii Academiae suae alumni assumerentur, qui viam aperuerunt, ut Bibliothecam istam spectare primum et perscrutari, dein etiam deflorare aliquantum liceret. Horum e numero praecipui fuerunt Augustinus Moravus (b) et Hieronymus Balbus (c), ille Praepositus Olomucensis et Brunensis, iste Praepositus Vaciensis, inde Albensis, ac demum Poseniensis, uterque Vladislao, iste etiam Ludovico Regibus a secretis, donec ad Episcopatum Gurcensem fuisset evector. Hos laudati Vadianus, Collimittius, Spiegelius, Gremperius, alique amicos hujus consilii ac patronos invenerunt.

a) Libet nonnullarum Bibliothecarum seculi XVI. initio per Austriam frequentatarum meminisse, idque in gratitudinis testimonium, quod et nunc studiis meis illas patere voluerint nulla non laude digni Praefecti, De Bibliotheca Fr. Fr. Praedicatorum Viennae Joach. Vadianus in epist. ad Rudolphum Agricolam juniorem an. MDXII. scripsit: *Anno abhinc quarto, cum ego et Petrejus meus Aperbachius magni ingenii et plurimae lectionis homo Bibliothecam Fratrum Praedicatorum Viennae honorum librorum innumera multitudine confertam essemus ingressi, dum Poetas diligentius excutio,*

incidi in Persii codiculum perquam vetustum etc. Cuspinianus ex Bibl. ad Scotos Ottonem Frisingensem et Radevicum an. MDXIV. primus edidit. Bibliothecam ad S. Dorotheam a Sigismundo Kuglberger Praeposito tunc fundatam (an potius, ut insignis codicum Mss. et editionum veterum multitudo superstes docet, instauratam) fuisse narrat Joann. Basilii Küchelbecker in descriptione urbis Viennensis p. 589. et 721. Praetereo Academicas facultatum Bibliothecas, quo omnibus membris certa conditione aditus aperiebatur, tanta copia instructas, ut, cum post tempora in unum corpus coaevissent, adhuc an. MDCCCLVI. supra mille codices Mss. numerarentur. Claufroneoburgensi eximium testimonium dedit Bonfinius Dec. IV. lib. V. pag. 466. *Ibi . . . foecundissima scientiarum omnium Bibliotheca, ubi multa ex Italicis urbibus erepta volumina spectantur, quae antiquitatis auctoritate permagni aestimantur.* Benedictus Chelidonius ad Scotos Abbas in editone Bandini ex codice Mellicensium an. MDXIX. curata Sigismundum Abbatem Mellicensium ita alloquitur: *Ad Bibliothecae tuae, quam novam construxisti, pervetustis, manuque scriptis codicibus plenam, digressi sumus memoriam etc.* Digna profecto, quam Joannes Eckius Viennensem Universitatem disputandi causa accessurus inviseret, Legendus de ea est eruditissimus Kropfius, cujus nunc in eodem officio successor est Cl. Beda Schuster, vir ad litteraria servitia promptissimus.

b) Joach. Vadianus Argentorati MDXIII. in 4. edidit Bessarionis Cardinalis orationem de SS. Eucharistiae sacramento, et quibus verbis Christi corpus perficiatur, et ejusdem epistolam ad Graecos, utrumque beneficio Augustini Moravi, qui orationem quidem

e pulverulentis Pannoniae Bibliothecis, epistolam vero ex libro sinceræ fidei Bibliothecae regiae Budensis eruerat, recensente Cl. Lambachero in Bibliotheca antiq. Civ. Vindobon. T. I. p. 103.

- c) Georgius Tanfetter Collimitius Matheos et Medicae artis apud Vienneses Professor Alberti Magni de natura locorum opus Viennae an. MDXIV. typis dedit, dedicavitque Hieronymo Balbo Vacienfi Praeposito, ac humanitatem ejus extollit, qua anno praeterito ipsum et Vadianum Budae hospites exceperat. De horum ibidem actis etiam Spiegelius infra referet.

X.

Ampliolem autem Musis Viennensibus se in hanc Bibliothecam insinuandi occasionem praebuit illa post plurimorum annorum labores inter Vladislaum Regem et Maximilianum Imperatorem contracta, arctior necessitudo, liberorumque illius, ac hujus Nepotum Principum foedera matrimonialia, quae dum tractarentur, nihil non a se impetrari permisit Vladislaus, communi fere parentum sorte, qui filiorum commoda procuraturi saepe caecutiunt, et quamvis in propriam Domum peccent, parum tamen esse existimant, mo-

do ut liberis aliquid ultra accedat. Usus ventis adeo faventibus, et oblata opportunitate Joann. Cuspinianus Maximiliani in his negotiis orator praecipuus (vigentes et quater decursu quinque annorum se in Hungariam ex hac ratione missum ipse alicubi (a) meminit) praecleara illa rarissimaque Philostrati (b) Diodori Siculi, Procopii, Joannis Monachi opera (c) et alia quaedam (d) qua dono regio accepta, qua mutuo solum primitus obtenta, in Bibliothecam suam, congregatis undique libris satis divitem, transcripsit. Atque haec sub Vladislao.

- a) In diario de congressu Maximiliani Imp. cum tribus Regibus: *quinque enim annis, ut scis, volvo hoc saxum, quibus vigentes et quater in Hungariam orator ivi, atque haec negotia tractavi.*
- b) *Sunt enim* (narrat Jacobus Spiegelius in praefatione ad Jac. Wimphelingi Selestatenfis expurgationem ed. cum Isocrate de regno et aliis Viennae MDXIV. 4.) *in mundo nonnulla, quae nisi me animus fallit, divulgata gratiam invenient in studiosorum oculis, et non (ut puto) proletariam. Et imprimis Philostrati Flavii Heroicorum, Iconum, Sophistarum, et epistolarum bracteata, aureaque opera ab Aldo antea graece impressa, nuper jussa*

Mathiae Corvini Regis Hungariae, ut multa alia, traducta per Antonium Bonfinium, virum, ut scriptis apparet, utriusque linguae admodum eruditum (mentionem hujus trimestris laboris sui facit ipse Bonfinius Dec. IV, lib. VII. p. 499.) reperta vero et indicata a Vadiano nostro amico vultus tectorio nihil simulante, quum cum Georgio Collimitio et Mathematico itidem amico haud protrito, Budae autumno exacto ageret, et illustrem illam (ut mihi retulit) Bibliothecam cursim lustraret, quam et ego his Februis, quamvis obiter, summa tamen cum jucunditate vidi. Philostrato Joan. Cuspinianus vir discretæ prudentiæ jam fruitur, qui eum pulchro Jo. Gremperii accedente ministerio ex Pannonia inferiori Viennam advexit. Superest hic Philostrati codex elegantissimus in Bibliotheca Caesarea Vindobon. inter histor. profan. LXVI. in quo adhuc Joannis Gremperii manu adscriptum legi testatur Cl. Kollarus (in notis ad Casp. Ursini Velii de bello Pannonico lib. I. p. 16.) Mihi hunc librum dari jussit Serenissima Regia Majestas Hungariae et Bohemiae Wladislaus in praesentia D. Wolfgangi Pulsperger, Camerarii intimi et Generosi Stephani de Zintzendorf anno XIII. penultima Decembris.

- e) Cuspinianus in Coss. p. 569. (ed. Basileae apud Oporinum MDLIII. fol.) *Nuper, cum Oratorem agerem Caesaris Maximiliani apud Hungariae Regem Vladislaum, Diodori Siculi, Procopii, et Joannis Monachi historias hactenus latinitate non donatas et nostris incognitas e tenebris erui, ut Latinos adirent, ac multa, quae nos fugerant, edocerent, Obvenisse autem haec ex ipsa Bibliotheca regia Budensi alibi instruimur; et de Diodoro quidem eodem*

in opere p. 160. ipse refert: Sed ego libros Graecos a decimo sexto usque vigesimum reperi Budae in Bibliotheca regia, cum illic Oratorem agerem. De Procopio ibidem p. 528. Budae, dum illic Oratorem Caes. Maximiliani apud Vladislaum Regem agerem, mirae vetustatis Procopium reperi, quem mihi Rex mutuo dedit: in quo cum conferrem cum Latino, multa deesse observavi; tam laevis et mancus venit ad manus interpretis: quod et crebro lamentatur. De Joanne Monacho seu Zonara luculentum Maximiliani Imp. habemus testimonium in litteris ad Wilibaldum Pirckheimerum die XX. Augusti an. MDXIV. datis: Dum his superioribus temporibus honorabilis Joannes Cuspinianus Confiliarius noster ageret Oratorem nostrum apud Sereniss. Regem Hungariae Consanguineum et fratrem nostrum charissimum, monuit nos in Bibliotheca regia comperisse Joannem Monachum, auctorem Graecum, quem dicunt egregie scripisse de Imperio et gestis Graecorum Imp. usque ad tempora Justinii junioris etc. Doctiss. Franciscus Constantinus de Khautz integras has litteras ex Pirckheymeri operibus depromptas inseruit suo tentamini historiae Eruditorum Austriacorum patria lingua edito. p. 115. Quantum vero, quo interprete et loco, vivente adhuc Maximiliano ex Diodori et Joannis Monachi libris in lucem prodierit, jam in dissertatione de duobus sermonibus B. Augustini Gazothi primo Zagrabienfis, tum Lucerini Episcopi p. 30. monstravi.

- d) Extat, quem fortuito in Bibliotheca Caesarea reperi: *Libellus de lapidibus pretiosis nuper editus. Viennae Pannoniae MDXI. 4: Cuspinianus e legatione Viennam redux inseribit hoc Marbodi Re-*

donensis Episcopi poema Augustino Moravo supra memorato. Non vane mihi videor conjicere libellum istum legationis hujus apud Hungaros fructum fuisse. Atque his similes sunt illae reliquiae (si Diis placet) Bibliothecae Budensis, quas Cuspinianum Caesareae intulisse asserit Lambecius lib. I. comment. Bibl. Caes. Vindobon. p. 33. Nequierat autem hic multa ex Turcicis spoliis redimere, quitesse marmoreo monumento in templo Cathedrali ad S. Stephanum jam die XIX. Aprilis an. MDXXIX. e vivis abierat, Barbaris eo primum anno Joannis Regis auxiliaribus.

XI.

Neque vero melior lux affulsit, cum Ludovicus filius a morte Patris habenas regni moderandas suscepisset. Aetas tenera primum adhuc sub Tutore acta, educatio remissa, mores tum aulam evertentes nullo modo sinebant, ut Rex hic litterariae rei penitus cognoscendae, quantumque ea Reipublicae necessaria foret, perpendendo operam dignam daret. Unico autem exemplo manifestum fiet, quam diligenter haec pars curae publicae fuerit administrata. Joannes Alexander Brassicanus Viennensis studii jam alumnus et Juris

Professor pro immensa libros nondum editos conquirendi cupiditate varias Germaniae Bibliothecas percurrerat, angusti tamen hi termini videbantur amplam collectionem medianti. Hungariam igitur, Budensemque regionem Bibliothecam sibi ad eundam (a) delegit, qua visa non tantum obstupuit, sed more etiam aliorum in ejus desiderium vehementer exarsit, adeoque propitia sibi habuit sidera, ut concedente Rege complures tum graecos (b) tum latinos (c) codices abstulerit; ut non mirandum sit, in questus et lamenta eum prorupisse misero thesauri hujus in Turcarum manus lapsu audito, graveque tulisse spem praecipiam aliquando iterum videndi (d). Quamquam utcunque id ferre potuisset, cum hujus loco Austriacas perscrutandi indultum (e) obtinuerit a Ferdinando Rege, satis in his privilegiis largiendis postea quoque liberali (f). Ut ut vero sit, inter directores plures a Vellio (g) et Vadiano (h) accusatos, qui nos latent, non minimum locum meruit Brassicanus.

a) Ipse Brassicanus in cit. ep. *Superioribus annis: cum*

Wilhelmus ex Eberstein Caesareus Legatus me sibi comitem adiunxisset... Recta Vienna Budam... descendimus, Regnum adhuc sartum vidimus. Legatus ibi negotiorum suorum rationem summa cura habuit; mihi vero, ne succisivis horis plane nihil agerem, inspiciendae isthic Bibliothecae beneficio Serenissimae ac inculpatissimae Reginae Mariae potestas facta est. Quid multis? Inspeci libros omnes.

- b) *Ibidem: Ex munificentia atque liberalitate optimi Regis Ludovici quosdam Graecos auctores consecutus sum, nec protritros, nec etiam aspernandos. Fortassis iidem sunt, quos deinde idem velut suos enumerat.*
- c) *Silet Brassicanus altum de latinis codicibus inde quoque sublatis; his tamen eum opes suas litterarias, quibus multum gloriabatur, non minus auxisse certi sumus. Galeati Martii (refert Michael Neander in Praefatione ad Erotemata Graeca) libros tres de vulgo incognitis, cum aliquando a Joanne Brassicano, qui eos ex Budensi Bibliotheca, illos quidem Mathiae Regi inscriptos, nactus fuerat, excudendos recepisset Oporinus, et quia nullum aliud exemplar extare videbatur, Philippo Becchio optimo atque doctissimo juveni describendos dedisset, priusquam typis committerentur, Itali cujusdam Bibliopolae fraude interceptos periisse non semel idque merito conquestus est. Ne tamen unus aliquis libellum istum fors post hostilem Bibliothecae hujus direptionem Brassicano obvenisse respondeat, clariorem, cuique nemo refragetur, produco testem volumen membranaceum Caes. Bibliothecae in fol. quo continentur P. Papinii Statii Sylvarum libri V. in cujus codicis principio haec legitur inscriptio: Liber est*

- Joannis Alexandri Brassicani Philosophi ac Jcti Budae, an. MDLXXXV. die VI. Decembris. Volumen hoc Corviniensis insignibus decoratum recenset Lambecius comm. Bibl. Caes. lib. II. cap. VIII. §. CCCXXVI. p. 985. An vero istud ipsum Salviani Massiliensis Presbyteri opus, ex cujus epistola praefixa tam multa in praesentem dissertationem transtuli, ex hac eadem Budensi Bibliotheca prodierit, quanquam id Conradus Rittershusius in epistola dedicatoria operum Salviani ad Ludovicum XIII. Galliarum Regem affirmet, nullo stabilire possum argumento, quod ipse Brassicanus in cit. ep. nullam faciat mentionem: etsi haud procul a vero videatur, cum etiam de aliis latinis codicibus suspectam taciturnitatem observet.*
- d) *Ipse cit. ep. Quod Cicero de conjuratis dixit: vixerunt, quo jam sublato esse significare voluit, ita recte diximus nos vidisse, quippe qui verear, ne possim ullo unquam tempore videre, aut consequi.*
- e) *Litteras Ferdinandi Regis pro admisione Brassicani ad Bibliothecam Monasterii Mellicensis dat. 13. Octobris an. 1528. exhibet integras P. Philibertus Hueber in Austria ex archivis Mellic. illustrata. p. 167.*
- f) *Wolfg. Lazius Reipubl. Rom. lib. IX. cap. XI. Omnes Bibliothecas provinciarum suarum coenobiorum mihi et aliis doctis viris perlustrandi atque inquirendi potestatem et mandatum dedit. Tametsi adversus bibliocleptas hoc velamine Bibliothecarum adyta ridentes multae et graves fuerint querelae. Conf. Nic. Winmanni Syncretism. p. 195. ed. Coloniae MDXLI. 4.*
- g) *V. supr. §. VIII. ad not. b.*
- h) *Vadianus in Epitome trium terrae partium p. 85 (ed. Tiguri MDXXXIV. §.) In regia interiori Bi-*

bibliothecam e graecis, latinisque codicibus magna cura acquisitis Mathias Corvinus incomparabilis Ungarorum Princeps adornaverat, quam posteri diripuerunt. Sed et urbs cum arce proximis annis a Turcis capta, dirutaque (ut audio) clarissimis monumentis regiae magnificentiae spoliata est. Prioris partis testis αυτοπτης est ipse Vadianus qui ad an. usque MDXVIII. Viennae eloquentiae Professore egit stipendio publico, ipse quoque Bibliothecam hanc invisit atque perstrutatus est, nec minus partem in spoliatione habuit, et diu, postquam hinc demigrasset, cum Viennensibus Professoribus litterarum commercium coluit. Posteriora falsa ex vaga (ut patet) relatione narranti ignoscendum est.

XII.

Successit porro infelix illa periodus, qua Ludovicus temeritate suorum an. MDXXVI. IV. Kal. Septembris in campis Mohacsianis profligatus cum majore Nobilitatis flore misere occubuit. Eo siquidem tristi eventu, cum totam Hungariam Jaurinum usque immanis barbarorum furor depopulatus fuisset, Buda quoque devastationi involuta Bibliothecae huic, quantum a direptione suorum adhuc supererat, extrema quaeque timenda erant, servata tamen illa fuit cum arce regia, fera-

rum vivario, et regio stabulo (a) ulterioribus adversis casibus. Neque enim veritati undequaque consentaneum videtur, thesaurum istum a Turcis incensum fuisse, quod nonnulli (b) aut eo tempore direptum, quod complures fama potius quam visu testes (c) asseruere. Non equidem ibo omnino inficias, aliqua damna vel invito Solymano a militibus Turcicis illata fuisse, eorum praesertim codicum splendore rapaces manus alliciente, qui aureis aut argenteis laminis vestiti erant, aliove pretioso involucro, ut ipsa scrinia velis purpureis auro intertextis, tegebantur; verum quemadmodum hi adeo copiosi esse non poterant, ita horum spoliatio neque priori sub Regibus Vladislao et Ludovico, ubi rarioribus inhiabatur, neque posteriori militum germanorum, aliorumque, quibus quaecunque praeda arridebat, me iudice erat comparanda. Sed Turcis imputabatur, quidquid mali actum fuerat, sic ferente populari arguendi consuetudine, ut omnia crimina in illos, qui alioquin a similibus infames sunt,

transferantur. Cur autem tanta moderatione Solymanus Imperator cum arce regia ceterisque se gesserit, an ut reversurus locum dignitati suae congruum reperiret (*d*), an vicissitudine rerum humanarum commotus (*e*), aut, ut verbo suo stare, quo indemnitatem arci et incolis spondidit (*f*) (cujus quidem fidei nonnulla exempla in Imperatore isto commendantur) nemo facile deciderit. Nullum profecto maleficium a Turcis adversus regiam patratum certo demonstratur, quam quod tres nobiles statuas, Herculis scilicet, Dianae et Apollinis, quas Jacobus Tragurinus Dalmata insignis statuarius et Architectus ex orichalco fuderat, Constantinopolim avexerint in Hippodromo reponendas.

a) Velius op. cit. lib. VII. p. 136. *Vix inito praelio omnes repente Pannonii sese fugae mandaverunt; Rex ipse in fuga voragine paludis resupinato equo, dum crepidinem praecaltam superare conatur, absorptus interiit. Exin totam Pannoniam Turcarum arma pervagata usque Jaurinum ultra citraque flumen Danubium late omnia ferro atque igni vastantium, Tyrannus Buda potitus, urbem ut cetera oppida incendit, arce seu regia conservata.*

Hujus testimonium, qui sequente anno cum Ferdinando Rege Budam venerat, omnibus aliorum ex incerto rumore relationibus scribentium praehabendum est. Concordat ei Caspar. *Ens rer. Hungar.* lib. IV. p. 138. *Budam omni praefidio nudatam nullo negotio cepit et combussit; arci vero, itemque stabulo regio ac vivario pepercit.* Eadem habet Joan. Haug de Freistein in chronico Hungarico germanice edito Viennae 1534. fol. Ceteri testes huc facientes infra recurrent.

- b) *Annales Brasloviae seu Coronae Transylvaniae in Ecclesiae pariete descripti.* (Tom. I. Scriptor. rer. Hung. Cl. Schwandneri p. 887.) ad an. MDXXVI. *Buda regia urbs diripitur, Bibliotheca Mathiae Regis incenditur.* Wolfgangus Drechsler lib. I. de reb. Turcicis apud Gualterium ad h. a. *Buda regia urbs direpta et nobilis Bibliotheca Mathiae Regis succensa.* Et ut praetermittam silentio Henr. Spondanum in continuatione annal. Caes. Baronii, Anselmum Schrambium in Chron. Mellicensi, aliosque plures recentiores, quorum alter alterum exscribentes nihilo plus autoritatis rei controversae addunt, novissime Joann. Ferdinandus Müller in Epitome vicissitudinum urbis Budensis p. 53. (ed. Budae MDCCXLVI.) 4. Solymanus ait, *ab ea (Buda) aedificiis, regia residentia, et Mathiae Corvini Bibliotheca praevie incensis abscessit.*
- c) Nicolaus Olahus in Chronico brevi (In apparatu Bellii monum. I. p. 39.) *Solymanus victor post conflictum ascendens civitatem Budensem cepit, combussit, et arcem integram quidem, sed vacuum reliquit mense Octobri.* Idem clarius in Hungaria sua loc. cit. cum retulisset, quae superius de Bibliothecis Budensibus sparsim inserui, claudit: *quas*

omnes Turea, capta Buda, partim dilaceravit, partim in alios usus argento detracto dissipavit. Hanc eandem narrationem, quamvis ceteroquin videatur Olahum verbis exprimere, mitigavit Petrus de Rewa centur. V. de Monarchia et sacra Corona regni Hungariae (Tom. II. Scriptor. rer. Hung. Cl. Schwandneri p. 688.) quae post occisum quidem in Mohacs Ludovicum majore ex parte rabie Turcica dilaniata fuit. Admodum vereor, ne Olahus unquam Budam viderit ab illa clade; semper enim Mariae Reginae adhaesit cum ea extra patriam versatus, et Hungariam suam an. MDXXXVI. Bruxellis scripsit, rumoribus aequae ac alii nimium auctis obnoxius. Alter direptionis assertor Braslicanus, cujus fidei tantum tribaerat Morhofus, ut (in Polyhistore lib. I. c. IV. §. 21.) de fama residuorum post Budae receptionem inventorum librorum dubitaret, ep. cit. ait: *Jurejurando affirmare auserim, nos hac etiam infelicissima aetate longe plus dispendii accepisse, quam vel cogitatione consequi, vel oratione possit aliquis exprimere: quippe qui Budensem Bibliothecam, quando in rem praesentem ventum est, non semel excusserim, et exacta diligentia inspexerim, et jam infelicissime, nec sine magno Christianorum omnium malo perditam atque deletam esse compertissimum habeo.* Haec ille, qui tamen sibi non satis constat; cum enim alias (V. supra §. XI. ad not. d.) dixerit, se timere, ne illam possit ullo unquam tempore videre, utique perditam atque deletam non cogitavit. Eo minus ad direptionem stabilendam juvat Author Partis II. Conspectus historiae Univ. Vien. p. 128. verba actorum facultatis artium (magnae alioquin auctoritatis, quia synchrona) ad an. MDXXVI. recitans; *Turca non contentus*

haec victoria et fortunam sibi favere praesentens ultro progressus Budam Metropolim cum arce regia 9. Septembris cepit, inaeestimabilem rerum et divitiarum copiam invenit, majore populi civitatis multitudine partim capta, partim gladio caesa. Qui quidem Turca, spoliata et exusia civitate, et maxime pulcherrima Corvini Mathiae Regis Bibliotheca direpta, fabricato per Danubium ponte versus Transylvaniam exercitum duxit. Perlustraveram in alium sinem acta ipsa, quod Cl. P. Josephus Walcher, e S. J. Mechanices Professor publicus vir eruditione et morum candore conspicuus singulari benevolentia indulserat; cursu lectionis perveni in hunc locum ex cit. opere memoriae meae alioquin ob res Hungaricas altius impressum. Verum licet cetera, ut hic de urbe referuntur, haberentur, aberant tamen controversa verba: *et maxime pulcherrima Corvini Mathiae Regis Bibliotheca direpta*; quin acta ne Syllaba quidem Bibliothecae Budensis meminere. Fortassis eruditissimus conspectus Scriptor publico docendi munere oppressus exceptionem actorum alteri delegavit, qui rerum Hungaricarum studiosus isthaec textui pro libitu suo inferuerit, ignorante suppositionem auctore, cui Germano nulla ratio fuisset haec adjuvendi.

d) Causam hanc Ibrahimus Vezirius Hieronymo Lafzkio Joannis Regis legato de Imperatore suo insinuavit: *Quare Dominus tuus non cogitavit videns civitatem Budam exustam, et domum Regis integram, quin brevi ad eam redire statuerit?* V. Acta legationis hujus in Belli apparatu monum. IV. p. 159.

e) Joannes Zermegh in commentario rer. gestar. inter Ferdinandum et Joannem Reges lib. I. (Tom. II. Scriptor. rer. Hung. Cl. Schwandneri p. 383.) *Ur-*

bem desertam ingreditur, occupat, diripit, incendit; arci soli admiratus ingentem structuram, et aedificiorum pulchritudinem, magnificentiamque, vel reputans secum fortunae vicissitudinem, quod multorum potentissimorum Regum alumna fuerit, jam tandem in suam potestatem devenisset, idem posse suae quoque regiae contingere successu temporum, pepercit.

- f) Cuspinianus in oratione protreptica ad S. R. I. Principes ed. Viennae per Joannem Singrenium in 4. antequam adhuc Ferdinandus Aufrius exercitu in Hungariam ad tuenda jura sua tot pactis nixa movisset: *Præquam Solomet Turcus Budam intraret, ducenti forte ex pauperibus, quibus fuga non erat concessa ob inopiam, regiam arcem occupabant. Et cum Imperator vellet ingredi, tanto ardore ac impetu tormentorum ingressum ejus arcuerunt (licet annona in paucos dies iis sufficeret) ut vitam iis salvam promitteret, si ejus ingressum haud impedirent: quod ratum habuit, quoad occupata arce in solio confedit. Tandem susceptionibus induxit, ut secum in Turciam proficiscerentur.* Paul. Jovius in vitis viror. illustr. de Solymano T. II. p. 455. (ed. Basileae MDLXVII. 8.) *Budam profectus arcem his conditionibus se dederent, ut et homines et res privatae incolumes servarentur, benigne accepit, ac firmiter conditionibus fietit.* Similia Casp. Hedio in chron. ad h. a.
- g) Paulus Hönigerus in Solymano (rebus suis ex Broderico de clade Mohachiana mutuatis) *eam Budam sine omni praesidio relictam reperit et combussit, arce sola cum stabulo regio, ac vivario ferarum relicta. Nihil plus ibi ad victoriae suae momimentum sustulit, quam aeneas statuas tres ingentes, quae*

Mathiae bello paceque inclyti Regis fuerant. Eae Byzantii in Hippodromo collocatae hodie visuntur. Laurentius Surius in commentario rer. in orbe gestarum ad an. MDXXVI. *Solymanus Buda occupata arcem invisit, eamque mirifice laudavit, nec quidquam inde abstulit, nisi statuas tres ingentes, quae Mathiae Regis fuerant.* Ursinus Velius vir ut omni scientiarum genere apprime eruditus, sic quodcumque librorum damnum gravius, quam rei cujusvis iacturam laturus, accusata tum Bibliothecarum infamia, tum Vladislai ac Ludovici Regum postremorum negligentia, Bibliothecam stantem referens (ut supra §. VIII.) Turcarum unicum hoc factum ibidem narrat: *ante eam (arcem) area ingens est, cujus in medio signum positum erat Herculis, opus Mathiae Regis cura et impensis constatum, ac eum quovis opere vetustio conferendum. Id cum aliis signis duobus intra arcem pro foribus locatis Turcae avulserunt, basibus tantummodo marmoreis relictis; Signa autem a Velio non nominata Dianae et Apollinis statuas fuisse discimus ex Michaelis Sigleri lib. I. Chronologiae rer. Hungar. Cap. VI. (in appar. Belii monum. II.) Sethus Calvifus et Petrus de Rewa in comm. de sacra corona regni Hungariae p. 59. perperam has statuas appellarunt columnas. Conf. Zach. Hogelii Buda urbium atque arcium per Europam celeberrima p. 27. ed. Erfurti MDCLXXXVII. 4.*

XIII.

Quamvis autem Solymanus modicum in hac urbium Hungaricarum Principe moratus

cum exercitu e regno decesserit, ea tamen vi-
ces suas experiri ultra non desit. Mox enim
ingressus Joannes Zapolya ex parte suorum
Rex appellatus, quidquid obsequii erat, im-
perabat, mense Augusto sequentis anni ite-
rum a Ferdinando possessione dejectus. At
vero neque isti supra biennium in hac regia
sede dominari dabatur, praevalentibus Tur-
carum armis, et urbem cum arce an. MDXXIX.
sub jugum mittentibus; quae quidem tum Joan-
ni cesserunt, sed ita, ut eodem vix e vivis
sublato, ejecta Isabella regia conjuge et filio
infante Sigismundo an. MDXLI. a Solyma-
no occuparetur, non alio, quam copioso san-
guinis lytro redimendae. Atque tunc Biblio-
thecae hujus supremis fatis parentandum fuit.
Equidem (fatendum enim est) prope extra
dubium videtur, illam duorum annorum spa-
tio, quo Ferdinandus urbem et arcem posse-
dit, multa graviaque dispendia subiisse tam a
viris litteratis (a) hujusmodi mercem exo-
ptantibus, quorum in numero si Joannem Fa-
brum (b) computavero, injurium me tanto

viro non existimabo, quam a militibus prae-
fidiariis germanis more suo, ut ea ferebat tem-
pestas, aequae civi ac hosti infestis. Unde enim
jactata librorum spolia, quae illis annis in
Germania doctis emptoribus passim offereban-
tur? an fortassis Turcis, quorum neminem an.
MDXXVII. et XXVIII. viderunt, exorta?
an ab istis an. MDXXIX. in Hungariam re-
portata? Addamus his milites, dum arcem
hosti traderent, salva impedimenta raptis re-
bus certe non vacua pactos, et fere ibimus
in sententiam: Barbaros in direptione horum
primum codices inter spolia recensuisse (c).
Neque mitiora porro sub Zapolyae decenna-
li imperio Bibliothecae huic exspectanda fue-
rant, ob impeditam omnem studiorum curam,
bellum pene continuum, iteratam obsidio-
nem, societatem Turcarum, sub quod tem-
pus, Ludovico Gritto regni Hung. governa-
torem agente, Mss. Codices Hebraicos, Sy-
riacosque hinc Venetias (d) translatos fuisse
suspicio. Id unum in tristi hac voluminum
Corvinianorum dispersione solamen apparet,

raptos esse, ut iterum a doctis viris, qui pretium nosset, redimerentur; simul vero ac urbs penitus barbara effecta est, deficientibus aestimatoribus, quod reliquum (e) erat, aperto interitui prostabat. Perseveravit tamen sua in statione Bibliotheca, neque ea nisi multos post annos (f) fuit deturbata; forte ubi flammaram periculum imminebat (g), aut dum urbs et arx a nostris exercitibus acriori oppugnatione premerentur.

- a) Huc facit Graecorum librorum, qui a doctis amplius desiderabantur, spoliatio ante alios patrata. V. infra Brenneri relationem.
- b) Inter eos, qui Ferdinandum Regem initio in Hungariam comitati sunt, Joannes Faber tum Regi a consiliis et secretis, dein Episcopus Viennensis ob propugnatam contra sectarios causam Catholicam notissimus, emiuit; atque is est, qui, Velio teste Ferdinando auctor extitit nosocomii militaris Budae instituendi, cui etiam praefectus fuit, simul Budensis Praepositus creatus, neutro in officio diu duraturus. Hac occasione Faber libris melioribus colligendis semper intentus Bibliothecae suae aliquin jam ditissimae varia adjecisse videtur ex Corviniana. Etenim Nicolaus Winmannus in epistola ad Simonem Eckium Episcopi hujus in spiritualibus Vicarium (extat impressa cum ejusdem Winmanni Syncretismo Germaniae) dum Fabrianum litterarium

thesaurum extollit, ait: *Cernas ibi et vetustissimos libros ac praestantissima volumina ex Bibliotheca usque Regis Pannoniae Mathiae allata.* Qui modus loquendi non redemptionem ex spolio barbaro, sed gratuitam acceptionem indicat, ut ex Spiegelii et Cuspiniani verbis §. X. patet. Habetur vero in Bibl. Caesarea superstes codex Ms. Graecus S. Joannis Chrysoctomi de sacerdotio Corvinianis insignibus notatus, quem Fabri fuisse consueta attestatio, qua libros suos Collegio ad S. Nicolaum Viennae a se fundato transcripsit, praefixa demonstrat, ut docet Lambecius lib. II. com. cap. VIII. §. LXXXI. Idem etiam lib. cit. §. CCXXII. p. 846. recenset similem codicem membranaceum in quarto majori ex Fabriana ad Aug. Caesaream translatum, quo Aristotelis Politicorum libri octo, Leonardo Aretino interprete continentur.

- c) Exemplo sint *Heliodori Aethiopica*. Ea per militem ad se pervenisse asseruit Vincentius Obsopaeus, qui opus istud Norimbergenibus senatoribus an. MDXXXIV. dedicavit: *Servatus*, ait de libro, *ex clade ista Ungarica, qua serenissimi quondam Regis Mathiae Corvini Bibliotheca omnium instructissima superioribus annis a barbarie Asiatica vastata est. Hunc cum aliis nonnullis miles quidam plane gregarius ab omnibus tam Graecorum, quam latinorum disciplinis abhorrentissimus, postea tinctorem agens, tunc illustrissimum Principem Casimirum Marchionem Brandenburgensem laudabilis memoriae comitatus in Ungariam, suscipuit, quia auro exornatus non nihil splendebat.* Acta illius temporis inspecta produnt, devastationem istam barbarorum merum militis assertum fuisse, quo rapinam suam velare contendebat, Ierat in comitatu Casimiri Marchionis in

Hungariam, igitur anno MDXXVII. illo liquidem Marchio hic expeditioni Hungaricae adfuit, atque in ea mortem oppetivit. Ductum tum fuerat bellum non aduersus Turcas, sed aduersus Joannem Zapolya, eique adhaerentes. Erepta tum fuit Buda non e barbarorum, qui ultro recesserant, sed ex aemuli Regis manibus. Nihil eo anno, imo nec sequenti contra Turcas actum fuit, quin fortassis miles ille ne hominem quidem Mahometanum (sic saltem ferebant circumstantiae) viderit. Unde ergo codices hos obtinuit? Non certe ex barbarorum spoliis. Quapropter dispersio famosa librorum Corvianorum per Hungariam postea a diversis redemptorum accidisse videtur, quod milites raptores partim, antequam patriam repeterent, fatis cesserint, partim oneris impatientes rem raptam mox, ut fieri solet, iterum vendiderint, nonnunquam vero incurfu partis aduersae amiserint. Haud abfimilis mihi est opinio de T. Alexandri Cortesii poemate de laudibus bellicis Mathiae Corvini, quod editurus idem Obsoepaeus (idibus Junii an. MDXXXI.) ad Sebastianum Hallerum sic orditur: *Et si serenissimus Rex Ungariae Mathias Corvinus plurima virtutum suarum ornamenta posteris reliquerit, ut non admodum earundem praeconem et testem requirat (nam virtus per se satis clara et aeterna est) tamen cum inter alia litterarum egregia monumenta ex illius Bibliotheca, maxime beneficio illustrissimi Principis Georgii Marchionis Brandenburgensis, Principis nostri clementissimi, hujus eximii Poetae T. Alexandri Cortesii versiculi in laudem ejus conscripti etc.*

d) Richardus Simonius in rebus suis numerabat catalogum manuscriptorum Hebraicorum et Syro-chaldaicorum

eorum codicum Mantua Budaque Venetias asportatorum. V. Biblioth. Critique T. III. Chap. XXXIV. p. 416.

- e) Martinus Brennerus Bistriciensis Transylvanus in dedicatoria epistola, qua Aurelii Lippi Brandolini dialogum de humanae vitae conditione et corporis aegritudine toleranda ad Mathiam Regem et Beatricem Reginam exaratum Nicolao de Gerend Ep. Transilvanienli inscripsit (ed. Basileae MDXL. 8.) ait: *Mathias, qui, cum tot variis bellis distraheretur, doctissimos tamen quosque viros, imo quoscunque dote aliqua ingenii virtuteque nobilitatos videret, in summo honore habuit, amplissimisque praemiis ornavit. Cujus rei praeter insignem Bibliothecam Budae in regia a se aedificata, quam selectissimae graecis et latinis auctoribus ex ipsa Asia, Graecia, Italia undequaque conquisitis non ornatissimam solum, sed etiam copiosissime omni librorum genere instructam superiobus annis Asiatica barbaries devastavit (me enim ante biennium diligenter eam perlustrante, vix ulla pristini ornatus, si unum atque alterum Autorem Graecum excepias, illic extabant vestigia) testes sunt tot doctissimorum virorum lucubrationes ac volumina ex omnibus orbis partibus ipsi nominatim dicata et inscripta. Haec facies Bibliothecae triennio, priusquam plene in potestatem Turcarum transfret.*
- f) Steph. Gerlachus, qui, ut supra §. I. et II. monui, in comitatu legationis Caesareae an. MDLXXIII. regiam istam sedem invisit, eamque misere neglectam queritur, Bibliothecam adhuc a pulchritudine (an ex vilu? an ex fama? non indicat) commendat.
- g) Inter codices juridicos, teste Pflugiano catalogo, in reliquiis repertos num. 25, notatur: *Liber Decreto-*

*rum S. Stephani Regis Ungar. Codex manuscri-
ptus in pergam. Non est integer, sed ex parte igne
combustus. in fol. Kevenhüllerus annalium Ferdi-
nandeorum T. VI. p. 3075. arcem interiorem pri-
die Calendas Junias an. MDCVI. fulmine percuf-
sam, magnis acceptis damnis a periculo integrae
everfionis haud procul abfuisse memorat.*

XIV.

Altum posthac de residuorum librorum for-
tuna et situ est silentium auctorum, qui eos ocu-
lis suis lustrassent; tanta enim solitudine inte-
riora regiae arcis, ipsamque Bibliothecam cu-
stodiebant Turcae, ut capitis poena dignum
aestimaretur (a) illuc ingredi, nec nisi summa
cum difficultate inspectio doctarum istarum
reliquiarum vel Turcis (ut quidem in vulgus
spargebant, quo facilius Christianis petenti-
bus negarent) indulgeretur, sive quod eas
(sic opinatur Petrus de Reva (b) magno ho-
nore prosequerentur, sive quod prudentiores
puderet ignaviam suam orbi patefieri, qua
scientias non colerent, cum copiosas adeo
suppetias in una hac Bibliotheca, quantacun-

que supererat, possiderent. Ea vero librorum
copia seculo XVII. ineunte adhuc restabat,
ut Cardinalis Pazmanus ad ornandam Strigo-
nensem Bibliothecam pro redemptione residui
hujus thesauri triginta florenorum millia offerre
barbaris (c) non dubitarit, si tanto pretio flecti
potuisset gens ceteroquin avarissima; cum ta-
men ipsi interea illum negligentissime habe-
rent, ut tandem vix umbra clari adeo nomi-
nis superaverit. Ab hac enim tractatione se-
quentibus triginta annis, sicut nihil certum de
Bibliotheca ista in litteras relatum occurrit,
sic certi sumus eam omnino velut scruta et
quisquiliis ultimas fuisse relictam; nisi fortas-
sis jam Cardinalis illius aetate parum super-
fuerit; quod fateri sibi probro ducentes bar-
bari pretium ab eo oblatum ficta generosita-
te respuerint. Ne autem nihilominus sparsae
passim reliquiae (sive illae depraedatione mi-
litum, sive postea stolido Turcarum contem-
ptu fuerint alienatae) perirent, eas colligen-
di opera data fuit a compluribus doctis vi-
ris, quorum in censu primus locus debetur

Joanni Sambuco (d), et Augerio Gislenio Busbequio, qui qua suis, qua imperatoriis impensis plures in libertatem asseruerunt, omnes tandem Bibliothecae Augustae Vienneſi illatos. Nec infra dignitatem suam idem facere iudicarunt Brandenburgenses Marchiones, et Guelpherbytani Duces, quemadmodum nostris temporibus regius Saxoniae Princeps inter fructus peregrinationis suae aliquot tales codices in Bibliothecam Dresdenſem repositos numeravit.

- a) Joannes Bocatius Consul Calloviensis in commentatione epistolica de legatione sua ad Stephanum Botskay §. XXI. (in Belii apparatu monum. VII, p. 333.) *Mox in alteram ingredior arcem, et in penitliorem arcem me intromitti peto. Denegatur, sub poena capitis sibi interdictum esse custodes ajunt.*
- b) De Monarchia et sacra corona regni Hung. ed. cit. p. 688. *Sed et hodie reliquiae quaedam ibidem videntur, et diligenter a Janizeris magno honore custodiuntur, difficulterque aliquis vel Turcarum vel Christianorum ad eam collustrandam admittitur.* Ita Rewa sub an. MDCX. scribens.
- c) P. Nicolaus Schmith S. J. de Archiepiscopis Strigon. P. II. 114. ed. Tyrnaviae MDCCLVIII. 8. At Lomeierus op. cit. p. 157. et post ipsum Julius Pflugius in laudata epistola, alique referunt Bozma-

num (Pazmanum intelligunt) ducenta millia numorum Imperialis monetae obtulisse, quae relatio admodum aucta est. Paullus Fabri commentat. cit. p. XVI. ut in pluribus singularis esse cupivit, sic et in hoc multo amplius dixit, scilicet a Pazmano ducenta aureorum millia fuisse promissa; pretium, super quo profundendo vel regius thesaurus deliberaret, et quod integrae Corvinianae collectioni redimendae par fuisset. Nescio vero, quod vivendi tempus Pazmano idem Fabri tribuerit, cum hunc primum pro recuperanda ista Bibliotheca conatum, feliciores ipso fuisse Busbequium, Joannem Fabrum, et Sambucum asseruit. Faber mortuus est an. MDXLI. Sambucus an. MDLXXXIV. Busbequius an. MDXCII. Pazmano an. MDLXX. nato, MDCXVI. ad Archiepiscopatum Strigonienſem promotus, et anno MDCXXXVII. defuncto. Priorum anni apud plebrosque Eruditorum biographos obvii sunt, postremi apud cit. Schmithum.

- d) Ex his laudat Lambecius lib. II. comment. p. 126. Codicem Graecum S. Basilii Magni homilias novem in hexameron continentem, et lib. IV. p. 78. alterum Graecum habentem S. Joannis Chrysoſtomi homilias in Evangelium S. Matthaei a Sambuco redemptos.

XV.

Quo arctius vero restantia fragmenta custodiebantur, eo vehementius accendebatur multorum desiderium ad ea oculis propriis

inspicienda. Impetravit demum Lambecius an. MDCLXV. ut Leslaeo Caesareo ad Turcas Legato ipsorum inquirendorum, et, si e-
re foret, redimendorum etiam cura impone-
retur; ne autem deesset, qui librorum pre-
tium exactius cognosceret, jussus est ipse Lam-
becius Budam descendere. Accessu post lon-
gas tergiversationes obtento totum quantum
in crypta subterranea reconditum, trecentis
circiter vel summum quadringentis volumi-
nibus definitum, idque inter pulveres et blat-
tas certansprehenderunt. Adeo jam deflu-
xerat hic Thesaurus. Quare intermissa super
iis recuperandis tractatione, concessum est
Lambecio, ut tres Mss. codices memoriae
causa secum auferret (a). Mercurius Batavus
referens jussu Imperatoris Turcici Leslaeo
ex legatione reduci libros residuos Albam
Graecam obviam translatos, et ibidem ex-
hibitos fuisse, plures (b) fefellit.

* Iter hoc Budense, situm librorum, inspectionem to-
tam, acceptos codices felse describit Lambecius lib.
II. com. cap. IX, et ex parte Paulus Taffernerus

P. IV. p. 173. Quorum verba Jul. Pflugius episto-
lae suae et Belius Tom. III. Hung. novae p. 365.
inseruerunt.

b) Facilitas haec relationibus incertis credendi illi sit
Lomeiero loc. cit. et Theophilo Spizelio dissert. de
Bibliothecis p. 191. Maderus manumissae Bibliothecae
fama inductus epistolam Brassicani collectioni
suae adjecit.

XVI.

Tandem felicissimum illud temporis pun-
ctum advenit, quo an. MDCLXXXVI. rece-
pta post acerrimam obsidionem Buda, quid-
quid librorum fata iniqua superaverat, ad
Caesaream Vindobon. Bibliothecam transpor-
tatum est; quamvis ne tunc quidem, cum pro-
ximae asylo essent, his reliquiis ita fortunatas
esse licuerit, ut praedantium manus cohiberen-
tur. Eorum tamen, qui in censum venerunt,
numerabantur codices circiter CCLXXXX.
quorum catalogum, sicut a Patre S. J. Missio-
nario campestri apud Legionem Salmianam
tumultuarie confectus fuerat, dedit (a) Pflu-
gius. Illo inspecto constat graecum unicum,
latinos Mss. paulo supra centum, ceteros

typis impressos, plurimos male adeo affectos fuisse, ut indigni fuerint, qui ultra conservarentur. Rem studiis litterariis, cum primis Hungaricis, gratissimam fore nemo inficiabitur, si aliquando syllabus eorum librorum, qui multifariam ex hac Bibliotheca dispersi vagantur, conderetur. De Caesarea, ubi plurima horum suppellex est, suo tempore istud sperandum; quamquam enim Lambecius plures nominaverit, et productus a Pflugio elenchus aliquid praestet, illum tamen multos praetermississe certum est, istum vero plures complecti libros, qui a Corvinianis excludendi (b) sunt, percurrenti satis apertam erit. Guelpherbytae tredecim codices idem Pflugius epistolae suae adjunxit; alii alibi (c) asservantur, resque inter rariores advenis exhibentur.

a) Accuratio Pflugio promissus fuerat catalogus, sed, ut sit in mercibus ad nundinas parandis, properata epistolae editio alterius diligentiae rem transmissit. Verum alium non factum esse, vel saltem non superesse mihi asseveravit Cl. Kollarus, exhibitio illius e S. J. Patris autographo, cui Nesselii manu praenotata est sequens inscriptio: *Reliquiae celeberrimae olim Bibliothecae Budensis serenissimi*

Regis Hungariae Mathiae Corvini, sive subitanea et extemporales consignatio librorum manuscriptorum et impressorum, qui post gloriosissimam occupationem Budae in crypta subterranea Palatii Corviniani reperti, et deinde in aulam Imperatoriam Viennensem, sequente autem die in augustissimam Bibliothecam translati fuerunt, Mens. Octob. A. C. 1686. Ingrati animi nota afficiendus essem, si tacerem, eundem Cl. Kollarium mihi ea, quae in hanc Corvinianam Bibliothecam subsidia adnotaverat, utenda concessisse.

b) Hujusmodi sunt: *Ambrosii Calepini Erem. Aug. Dictionarium, Erasmi Roterodami adagiorum chiliades tres cum tribus centuriis, Lutherus adversus decreta Conciliorum, Pontificumque* qui utique, ut alios praeteream, aetatem Mathiae Corvini non attingunt. Forsitan tamen sub postremos Ludovici II. annos illuc repositi fuerunt, quod editio non signata temerarium iudicium interdicat. Eo minus vero hac benigna interpretatione excusare fas est Biblia Hungarica impressa in fol. quae nulli Regum Hungaricorum attribui possunt, quantumcunque tempus ad Joannis Regis mortem usque extendamus. Si editionis annus in catalogo adjectus legeretur, ulteriore disputatione vacare liceret. Interim tamen Albertus Molnárus (in praef. gramm. Hung.) confessus est, se antiquiorem Hungarica lingua scriptum librum non reperisse Chronico Stephani Székely ed. Cracoviae MDLVIII. Mathias Belius (de litteratura Hunno-Scythica p. 66.) Novum Testamentum MS. a Joanne Sylvestro an. MDXL exaratum velut antiquius, quod nosset, hujus linguae monumentum producit. Quamquam vero uterque paulo altius ascendere potuisset, cum le Long (Tom. I. Bibliothecae

sacrae p. 447. ed. Parisiis MDCCXXXIII. fol.) adferat Hungarice editas epistolas D. Pauli Apostoli Cracoviae apud Hieronymum Vietorem MDXXXIII. primam nihilominus Bibliorum integram Hungaricam versionem adornavit Casparus Károlyi exeunte sec. XVI. recognovit vero idem Albertus Molnár, quo curante prima in folio editio prodit Francofurti MDCVIII. Kaldiana in fol. lucem vidit Viennae MDCXXVI. Conf. le Long loc. cit. Czwinginger in specimine Hungariae litteratae p. 193. et 194. Igitur Biblia haec sero admodum ad dictam Bibliothecam accesserunt, aut a Turcis in praedando conquesta et illuc rejecta, aut ab alio in locum commodati alterius codicis, fraude substituta.

e) *Roberti Valturii de re militari libri XII.* MS. fol. membr. codex centum figuris pictus in Bibl. Dresdeni, quem a regio Saxoniae Principe in peregrinatione emptum recenset Götze Tom. I. n. 37. p. 41.

M. T. *Ciceronis epistolarum ad familiares libri XVI.* MS. membr. 4. Ibidem, eadem fortuna repositum codicem recensente Götze T. I. n. 348. p. 319.

C. *Tranq. Suetonii Caesares.* MS. in Bibl. Berolinensi, de quo Belius T. III. not. Hung. nov. p. 590.

Naldi Naldii Carminum de Bibliotheca Corviniana libri IV. MS. membr. pretiose vestitus codex in Bibl. Thorun, de quo supra.

Baptistae Guarini libellus de ordine docendi et studendi. MS. in Salana teste Pflugio, et Struvio in introductione ad notit. rei lit. cap. II. §. XVIII.

Petronii fragmentum, quod typo prodit, aliaque plura in Hungariae ac Transylvaniae Bibliothecis latentia.

Magnae Compositionis Cl. Ptolemaei libri a Georgio Trapezantio traducti, Codex membranaceus in fo-

lio, in prima pagina excellentissimis picturis ornatus, in quibus inter alia conspiciuntur insignia Mathiae Corvini Regis Hungariae cum corvo in medio. Ad calcem legitur. *Finit 17. Mart. 1467. Accedit quadriata figura coeli, cui inscribitur: Figura coeli hora institutionis Universitatis Hystropolitanae anno Domini 1467. in Junio tempore equato II. hor. 20. post meridiem praecise. In Ecclesia Cathedrali Strigonienfi, et erat dies Saturni et finis horae Martis.* Haec verbis Cl. Lambacheri, ut mihi communicaverat, referre visum est. Adjecta huic codici Bibliothecae Civ. Vindobon. ut notatu digna sunt propter natalem diem et horam Academiae Pofonienfis, ita innuunt eum primitus Joannis Strigonienfis Archiepiscopi fuisse.

Missale. In Bibl. PP. Franciscanorum Viennae ad S. Hieronymum, quod vero propriae ad Bibliothecam Corvinianam non pertinet, cum a Mathia Austriae dominante his Patribus affectu, quo alias eos complectebatur, singulari donatum sit. Codex interim eo majoris pretii, quod Regem hunc eleganti penicillo expressum fuit.

XVII.

Exactior horum notitia evadet, si adjungantur codices, quos exploratum est ibidem extitisse, quamvis amplius, supervivantne, aut ubi locorum delitescant, ignoretur (a). Non raro enim praestantissimis codicibus evenit, ut, postquam ad editionem adhibiti fuerint,

velut officio suo jam defuncti projiciantur ab imperitis, non advertentibus, fidem majorem laboribus suis adstruendam, si ad codicis adhuc existentis inspectionem provocare lectorem dubium, falsique crimen temere impactum a se avertere possint. Denique ad indicis complementum adponi jus esset libris a diversis auctoribus Mathiae Regi, Beatrici Reginae, aut Joanni filio (b) inscriptis, quos in regia Bibliotheca locum habuisse, nullum omnino dubium est. Unum id cavendum foret, ne fortassis mox in hunc numerum referatur liber aliquis, quod Buda aut ex Hungaria fuerit allatus, siquidem periculo non careret, ne multi ab ipsis Turcis longe post occupationem urbis, etiam in usum suum illuc delati (c), monasteriorum quoque et Collegiorum Cathedralium privatae Bibliothecae, qualis erat Strigoniensis (d) a Joanne Archiepiscopo erecta, raptique hinc libri velut Corvinianae magnificentiae monumenta haberentur; quod, quam erroneum sit, nemo est, qui nesciat.

- a) I. *Helidori Aethiopica*, de quibus supra §. XIII.
 II. *Galeoti Martii libri duo de homine*, uti et
 III. *Ejusdem de incognitis vulgo*. De his ipse Galeotus lib. de diet. et fact. Mathiae cap. XXIV. *Tunc Rex ait, instrumenta tua sunt, quos edidisti, libri, quibus Bibliotheca nostra ornatur. Hoc intellegens Galeotus innuit filio suo Joanni Martio, ut librum de homine et incognitis vulgo ex regia Bibliotheca afferret.*
 IV. *Bessarionis Card. epistola ad Graecos*, de qua supra §. XII.
 V. *Vidimus* (ait Brassicanus ep. cit.) *isihic, id, quod syllabo nostro recensere possumus, et oculatu fide* (atque utinam hic saltem syllabus superesset, quam multa nossemus) *vidimus integrum Hyperidem cum locupletissimis scholiis, librum multis etiam censibus redimendum. Vidimus grandem librum Apostolicorum canonum, opus incomparabile; vidimus Theodoretum Cyrensem in Psalterium integrum. Vidimus Chrysofomi, Athanasii, Cyrilli, Nazianzeni, Basilii Magni, Gregorii Nysseni, Theophanis, Dorothei infinita opera. Vidimus Marcum Monachum, cognomento Anachoritam.*
 VI. *Wilibald. Pirckheymerus nonnulla possidebat, teste epist. CIX. inter hujus opera: Cum nuper inspicendum mihi obtulisset ex Bibliotheca tua, Bilibalde charissime, Georgius Lentius codicem Epistolarum Basilii et Gregorii, quem cum ob litterarum characteres, tum ob vetustatem vehementer videre cupiebam. Est enim, ut mihi conjecturam facienti visum est, ante ducentos et amplius annos descriptus, inque Bibliothecam Regis Hungariae repositus.*
 VII. *Albohali Arabis Astrologi de judiciis Nativitatum*

liber, cum pluribus aliis ad astrologiam pertinentibus eodem codice contentis. Ita Joachim. Helle-
rus, qui istud Albohali opus primus Norimbergae an.
MDXLVI. 4. edidit, in nuncupatoria ad Melanch-
tonem asseruit: *Incidit in manus meas archetypus
aliquando commentariorum de rebus coelestibus ad-
mirandae vetustatis, olim ex Bibliotheca Mathiae
Regis Ungariae, tandem venale ad me delatum.
In eo tum alii veterum Astrologorum libelli, tum
vero is, qui humili stilo scriptus, et hic primum
sub Melanchthonis auspicio prodit Arabicus Astro-
logus.* Recenset J. G. Schwindel in Thef. Biblioth.
vol. III. p. 274.

- b) Cum libri plurimi Mathiae Regi, Beatrici conjugii,
Joanni filio ex omnibus orbis partibus fuerint dica-
ti, priusquam numerum eorum, quos cognitos ha-
beo, proponam, duo mihi excipienda sunt opera.
Primum *Jacobi Philippi Bergomensis Eremitae Au-
gustin de claris mulieribus Christianis ad Beatri-
cem Hunnorum et Bohemorum Reginam.* Opus
nondum vidi, cum tamen, Gandolfo testante, Fer-
rariae expensis Laurentii de Rubeis de Valentia
MCDXCVII. fol. prodierit, Beatrice jam a folio
Hungarico remota, ad Bibliothecam Corvinianam
ex conjectura referri nequit. Alterum sunt *Petri de
Crescentiis libri XII. de agricultura*, quos Joach.
Camerarius (in opusculis de re rustica) dicit ad Ma-
thiam Corvinum scriptos. Vixit Petrus sec. XIV. in-
eunte, inscripsit opus suum cum Carolo Regi Nea-
poleos, tum Aimerico de Placentia ordinis Praedi-
catorum Generali, qui an. MCCCIV. ad hoc offi-
cium evectus est; ipse Petrus laborem suum an.
MCCCXI. finivit. Verisimile tamen mihi videtur opus
istud in Bibliotheca Budensi extitisse, quod Floren-

tiae an. MCDLXXXVIII. in fol. typis excusum fue-
rit, unde cum aliis litterariis mercibus ibidem com-
paratis exemplar aliquod Budam pervenerit; de quo
cum fortassis alicubi mentionem reperisset Camera-
rius, originale ipsum Mathiae putaverit inscriptum
fuisse; aut scriptor aliquis peculiari cum dedicatione
exemplar suum Regi munifico obtulerit. Neque hic
repeto jam alibi laudata: Naldi Naldii libros IV.
de Bibliotheca, Galeoti Martii de incognitis vulgo;
Bartholomaei Fontii opuscula; stellarium item Joan-
nis Tolhopf, Synesii libros de somniis, Marfilii Fi-
cini epistolarum libros VIII. T. Alexandri Cortelii
poema de laudibus bellicis Mathiae, quae quinque
postrema supersunt in Guelpherbytana, alioquin cum
aliis ejusdem librarii thesauri codicibus, si aliquan-
do integer Corvinianus catalogus texatur, recense-
nda. Reliqua adjectis editionibus, ut occurrerent,
proponam.

- I. *Angeli Politiani Nutritia*, cujus tamen poematis de-
dicatio in collectis ejus operibus inter epistolas re-
jecta est, quod Politianus a morte Mathiae illud ty-
pis Florentiae an. MCDXCI. commissurus dedica-
tionem aliam ad Antoniotum Gentilem Card. Au-
riensem praefixerit, uno opusculo duos sibi obstrin-
gens. Neque etiam commentaria, quae in hoc poema
cudenda Regi sponddit, lucem viderunt.
- II. *Joannis Regiomontani ephemerides* saepius excusae,
ob quas autorem octingentis aureis numis a Ma-
thia donatum ferunt.
- III. *Hermogenis Rhetorica cum Aphthonii progymna-
smatibus a Bonfinio latinitate donata ad Mathiam
Regem.* ed. Lugduni apud Sebastianum Gryphium
1538. 8.
- IV. *Herodianus ab eodem e graeco versus ad Mathiam.*

- V. *De Corvinianae domus initiis libellus Mathiae inscriptus.*
- VI. *Symposion Trimeron de virginitate et pudicitia conjugali ad Beatricem Reginam.* ed. a Sambuco. Basileae MDLXXII. 8.
- VII. *De historia Asculana libellus Beatrici Reginae dicatus.*
- VIII. *Libellus epigrammaton Joanni Corvino filio dedicatus, cum praefatione de instituendo novo Principe.* Haec a se, ut primum Retzii Austriae Regem convenerat, oblata fuisse narrat ipse Bonfinius Dec. IV. lib. VII. p. 499.
- IX. *Liber de architectura in latinum traductus a Bonfinio in usum Mathiae, ejus ipse iterum meminit loc. cit. p. 497.*
- X. *Galeoti Martii de sapienter, egregie et josepho dictis et factis Mathiae Regis ad Joannem Corvinum;* de quo supra §. VI.
- XI. *Aurelii Lippi Brandolini dialogus de vitae humanae conditione etc.* ut supra §. XII. ad not. e.
- XII. *Petri Nigri ord. Praedicatorum Clypeus Thomistarum adversus omnes Doctrinae Doctoris Angelici obtrectatores Regi Mathiae dicatus.* ed. Venetiis 1481. fol. et iterum ibidem 1504. fol.
- XIII. *Antonii Torquati prognosticon ad Mathiam Regem.*
- XIV. *Petri Ranzani Ord. Praed. Epitome rerum Hungaricarum Mathiae Regi dicata,* ut quidem Jac. Echard T. I. Scriptor. Ord. Praed. p. 876. et Sigismund. Ferrarius de rebus Hung. ordinis ejusdem p. 455. affirmant; neque enim in editionibus hujus operis ulla ad hunc Regem extat dedicatio, aut in decursu narrationis aliqua allocutio: scriptum tamen est vivente Mathia, et Petro in Aula regia legati munus agente.

- e) Götze op. cit. Tom. II. n. 261. p. 201. recenset *Gulistan Scheich Sâdi*, seu Scheich Sâdi rosetum lingua persica compositum cum versione Arabica in codice sericeae papyri an. MDLXVI. in 8. exaratum, cui adscriptum est: *Liber hic in direptione Urbis regalis Ungariae Budensis 1686. a milite Saxonico in praedam actus ad me pervenit mens. Dec. dicti anni. Quem in memoriam tantae victoriae servo.* Sic plures Turcici, Persici et Arabici codices fuerint reperti, quemadmodum tres magnae cistae manuscriptorum Turcicorum res oeconomicas et militares Budenses concernentium ad Bibliothecam Caesaream tunc sunt translati, ut Nesselius ad cit. catalogum reliquiarum Budensium manu sua notavit.
- d) De ea Galeotus Martius lib. II. de homine: *non referam, quantis impensis construxerit illam omnibus fere mortalibus celebrem Bibliothecam, in quam omnium disciplinarum monumenta congeffit.* Similis est locus Pirckheymeri apud Pflugium: *Nactus sum codicem graecum ejusdem Gregorii Nazianzeni ex Ungariae spoliis ultra quinquaginta opuscula ejusdem sanctissimi ac doctissimi viri continentem.* Pflugius quidem hunc codicem Corvinianae attribuit: sed res incerta est.

XVIII.

Huc ergo devoluta est ingens Bibliothecae Corvinianae gloria, ut ex multis codicum millibus ne quadringentos quidem reperiatis, quos sive superstitis, sive hac olim sede no-

tatos nomine suo appellare possis; nisi etiam istud inter rariores felicitatis gradus numerandum sit, esse saltem adhuc fragmenta et reliquias, quae certa sint; cum nec Alexandrinae Ptolemaeorum, nec Byzantinae aut Romanis antiquis contigerit, ut in ullo volumine fuisse se testari queant. Nihil hae praeter famam posteritati transcripserunt, ista laudes, quas a seculo, ornatu, et pretio externo mutuata est, nonnullis codicibus insigniter vestitis aut venuste pictis tuetur: ex quibus convincimur, non vana fuisse praeconia, quae unanimi ore spectatores ejus quondam effuderunt. Etsi vero nunc ad splendorem istum nulla Bibliotheca aspirare possit, non est tamen, quod magnopere nostris indoleamus temporibus, qui Bibliothecas Hungaricas non modo aliunde conquisitis, sed in ipso quoque patrio solo enatis, auro cedroque ac Corviana regia non indignis operibus in dies cernimus illustrari et augeri.

MANTISSA
MISCELLARVM OBSERVATIONVM

EX MSS.

P. XYSTI SCHIER

AVGVSTINIANI

COLLECTA,

CVIVS ARGVMENTA, SERIEMQVE EXHIBET SEQVENS
PAGINA.

- I. Hungarica.
- II. Germanica.
- III. Auftriaca.
- IV. Viennensia.
- V. Sacra.
- VI. Augustiniana.
- VII. Litteraria.
- VIII. Physica.
- IX. De Imaginibus DEIPARAE in Numis Hungaricis.

§. I.
HVNGARICA.

1. Cl. Franciscus Carolus Palma S. J. in *Specimine Heraldicae Regni Hungariae lib. I. Cap. VI. pag. 37.* varia disputat de origine *Tricollis* in Regio scuto, atque illum recte ante exitum seculi XIV. non coepisse demonstrat. Certum enim est, ante Sigismundi Regis tempora nullis in ceris Regiis, aut numis eum conspici, minus a Divo Stephano cum cruce fuisse receptum, quamvis Carolus I. Rex basim aliquam cruce supposuerit. Sigismundus primus tres colles subiecit, quod ejus cerae, et sigilla majora in scriniis arcanis Caesareis a me an. 1769 inspecta jam indubium reddiderunt. Etsi vero idem Cl. Palma hanc aetatem ostenderit, non tamen possum in sententiam ipsius abire, ut mutationem istam vi-

tio artificum, aut ingenio errantium sculptorum, qui illud primum Academiae Budensis a Sigismundo concessum vidissent, paulatim invaluisse credam. Si enim, ut certum est, Sigismundi ceræ, et quidem majores *Tricollem* exhibent, potius inde concludendum existimo, Regem istum arma sua Academiae huic concessisse, quam quod ipse eam fuerit imitatus. Sigilla et Insignia a Principibus conceduntur, et si propria sua indulerunt (quod saepius a Principibus factum scimus) id singularis gratiae indicium semper habitum fuisse constat.

2. *Rákos*, aut, ut in antiquioribus litteris legitur, *Rakows* appellatur campus prope Pesthinum, ubi Comitata Regni Hungariae quondam celebrari solebant. P. Steph. Kaprinai *P. I. Hungariae Diplom. p. 337.* iudicat nomen ejus a fluvio fines perluente sumptum; hunc vero *Rákos* (cancerosus) dictum, quod *Rák* Hungarís cancerum significet. Attamen haec opinio aliis non probatur, quod hic

annis canceris destituatur. Quare e Slavonico *Rák*, quod concilium denotat, deducunt. Deductio apta rei est; et sane plurima flavonica vocabula apud Hungaros Civitate donata sunt. Mathias Belius *Tom. III. Not. Hung. p. 42.* existimat prima hic Comitata fuisse celebrata anno MCCCVIII. dum Carolus I. Rex crearetur. Verum paulo antiquius horum testimonium habemus ex actu appellationis Andreae III. et Ordinum Regni an. MCCXCIX. facto, ubi dicitur: *Cum enim hoc anno ad Congregationem Regni Generalem praedictus Dominus noster Rex Andreas, et Dominus Johannes... ac Nobiles Regni Hungariae secundum seriem constitutionis anno praeterito promulgate editam pro reformatione pacis et status regni, ac recuperatione immunitatis Ecclesiasticarum libertatum in locum Racus vocatum prope Budam Civitatem situm, Regni scilicet medium fuissent congregati.* Unde etiam clarum fit, cur hic campus prae ceteris ad comitia celebranda fuerit electus.

3. Cum Mathiae Corvini Regis mors tam suis, quam vicinis Regnis fuerit maxime memorabilis, mirum tamen est, quam variant Scriptores in die assignanda. Michael Siglerus in *Chronolog. rer. Hung. Lib. I. Cap. V. ad annum 1490. Mathias Rex Hungariae eo die festo, qui Palmarum memoriae dicatus est, Viennae apoplexia moritur.* Eadem Christoph. Parschitius in *Tabella Hung. p. 92.* At Procopius Lupacius in *Ephem. rer. Bohem. ad V. Aprilis. A. D. 1490. Mathias Huniades Corvinus Rex Ungariae, Georgii Boemiae Regis ex filia de priore uxore gener, Viennae Austriae apoplexia percussus moritur, nocte antecedente sextum diem April. quae tum fuit feria secunda post palmas ut ajunt.* Mathias de Mechovia *Lib. IV. Chron. Pol. Cap. LXXIII. Anno Domini 1490, die Lunae, quinta mensis Aprilis, Mathias Rex Hungariae apoplexia, qua praecedenti die oppressus erat, in Castro Viennae Australis suffocatus et extinctus est.* Ant. Bonfinius *Dec. IV. Lib. VIII.* asserit eum *Nonis Aprilis die et hora*

Martis obiisse. Joan. Cuspinianus in *Caes. p. DCCXXVIII. Quum mors Mathiae Regis Hungariae nunciaretur, qui Viennae anno Christi millesimo, quadringentesimo, nonagesimo, in Vigilia coenae Domini mortuus est.* Huic quidem errorem eo minus condones, quod Viennae jam tum versatus fuerit. Attamen feriam tertiam hebdomadae sanctae, id est, VIII Idus Aprilis, et diem sextum ejusdem mensis signandum esse, demonstravit P. Kaprinai *op. cit. p. 11.* productis litteris ipsius Reginae Beatricis. Ego praeter diem etiam horam mortis indicare possum ex Actis Facultatis Medicae ad h. a. *Tertia feria post Palmarum obiit infra septimam et octavam de mane Mathias Ungariae et Boemiae Rex, et Austriae Dux, cui exequiae in octava post cum solemnitate celebrate fuerunt. Acta sunt ista Viennae anno 1490. die supra scripto.*

4. Quoniam de aetate Vladislai II. Hungariae et Bohemiae Regis non satis convenit

inter Scriptores, libet ea, quae huc faciunt, adnotare. Bohuslaus Lobkowiz ab Hassenstein in epistola ad Bernardum Adelmanum an. 1509. 28 Febr. data (*in operibus fol. 156. ed. Prag. 1563. in 8.*) ait: *Mutasse mihi visus est (Vladislaus) vultum, et nescio quomodo semper cogitabundus incedere, magisque praeseferre moestitiam quam gravitatem; neque id, ut ego arbitror, vitio senectutis accidit (vix enim sextum et quinquagesimum annum attigit) sed curis et sollicitudinibus, nempe qui omnem pene aetatem inter bella, et suorum insidias traduxit. Mathias de Mechovia in Chron. Polon. Lib. IV. Cap. LXVI. ad an. 1456. Vladislaus natus erat feria secunda post Dominicam Oculi, quae fuit prima mensis Marcii post horam tertiam noctis, et in octava Paschae per Thomam Episcopum Craccoviensem baptizatus. Eandem diem et annum habet Ludovicus Decius de Familia Jagellonum pag. XLII. Idem de Sigismundi Regis temporibus ad annum MDXVI, p. CXI. narrat: Die tredecima*

Martii ante lucanum Vladislaus Fannonum Boemorumque Rex Sigismundi frater confectis jam annis sexaginta moritur. P. Pray Tom. IV. Annal. Reg. Hung. p. 390. et P. Nicolaus Schmith in Epp. Agriens. T. II. exhibent tabellam tumbae Ladislai olim affixam; sed ita differunt, ut securitatis gratia adhuc ipsa tabella aenea in Bibliotheca Caesarea inspicienda sit.

5. Beatus Rhenanus *Rer. Germ. Lib. II. p. 108. (ed. Basil. 1531. fol.)* ait: *Sic Ungaricus sermo nostra aetate primum scribi coepit. Id fortassis de raritate intelligi potest; vidi enim in codice membran. Capituli Pofon. sub an. MCC. scripto sermonem Hungaricum scriptum in funeribus dicendum.*

6. *Colosvár, Germanis Clausenburg, Transylvaniae Civitas communi, jamque recepto usu apud Latinos Claudiopolis appellatur. P. Sigismundus Ferrarius de Rebus Provinciae Hung. Ord. Praed. p. 499. putavit primum*

Claudiopolim dictam: *Fr. Joannes Hungarus Claudiopolitanus, sive (ut nunc vocant) Colosvariensis*. Recentius tamen esse ceteri consentiunt. P. Samuel Timon *Lib. I. Imaginis antiquae Hungariae Cap. XVI.* id demonstrandum suscepit, existimavitque nomen istud sub an. MDC. natum. Recessit paulo altius P. Szegedius in *Decretis et Vitis Regum Hungariae*, qui Transylvaniam possederunt pag. 354. judicans illud sub an. MDLXXX. in usum venisse. Confirmavit hoc ipsum P. Steph. Kaprinai *P. I. Hung. Diplom. p. 20.* allegato Stephani Báthorii Poloniae Regis Diplomate an. MDLXXXI. Patribus S. J. concessio, in quo tam *Colosvarinum*, quam *Claudiopolis* nuncupatur. Attamen arbitror triginta adhuc et supra annos addendos, Joannes Sambucus in Charta Transylvaniae, quam an. MDLXVI. Viennae edidit, triplici nomine locum signavit *Claudiopolis, Clausenburg, Colosvár*. Imo Georgius a Reycherstorff in Charta, quam Chorographiae Transylvaniae an. MDL. Viennae fol. editae praefixit, ea-

dem tria nomina adjecit. Ut tamen valde adhuc incognitum tunc fuisse credam, facit silentium tum ipsius Reycherstorffii in hoc opere, tum Wolfgangi Lazii, quorum prior Transylvanus erat, posterior, cum totus esset in vestigiis Romanis inquirendis, non meminit hujus nominis et originis in *Com. Reipubl. Rom. Lib. XII. Sect. I.* Quin *Clausenburgi* notionem aliunde derivat, scilicet a *Clausrinorum trans lacum auxiliaribus, quorum Scotus in Dacia nomen exprimit.*

7. In lingua Hungarica superlativus gradus formatur praeponendo syllabam *leg* comparativo. Olim particula haec etiam *lyeg* dicta occurrit, *jeg* autem a blaefis adhuc dicitur. Kalmár p. 50 in suo prodromo putat *certiffimum*, eam a scythico *jeg* melius descendere, quod quidem facile admitto applicari posse ad multa vocabula; ea tamen, quae infortunatum quidpiam, malum, aut atrox indicant, omnino huic compositioni repugnant. Mea opinione haec superlativum construendi

methodus non ex proprietate originali linguae Ungaricae, sed aliunde adventit, quod Gen-tes aliae, in quibus Ungaricae linguae usus floruit, ita non construant, ut sunt Lappones, Fenni, aliaeque. Confer P. Joan. Sainovics demonstratio: *Idioma Ungarorum et Lappo-num idem esse*, pag. 58. Unde ergo? Ego existi-mo eandem originem moderni Ungarici su-perlativi gradus esse, quae moderni gallici est, ubi *le* vel *la* comparativo praefigitur, ut superlativus formetur. Similitudo communem videtur indicare originem. Gallis mutatio lin-guae praecipue per Gothos accidit: Hungari terras, a Gothis olim inhabitatas occuparunt, pluribus haud dubie ex priori gente secum per-manentibus. Quod crederem, re penitus in-specta, absque difficultate ultra posse demon-strari.

8. Ad hanc eandem observationem de ori-gine Ungarici superlativi gradus fortassis etiam vocabulum *Szent* applicari posset. Illam a *Sanctus* latino descendere nemo dubitabit.

Att vero unde litterae A in E permutatio? Videtur ex eodem, unde Gallorum *Saint* ejusdem fere pronunciationis, scilicet ex Go-hico descendere. Hinc etiam vocem hanc *Szent* Divo Stephano Rege antiquiorem, se-cus atque P. Sajnovics in cit. opere pag. 9. asseruit, omnino esse existimo.

9. P. Sajnovics pag. 31. meminit literas F. V. B. frequenter apud Lappones monta-nos et maritimos permutari. Idem etiam ob-servat pag. 24. a Leemio in Grammatica Lap-ponica interdum litteram O scriptam fuisse, ubi Ungarus A posuisset; scilicet suppressus, et fere litterae O affinis sonus litterae A, quam sine accentu scribunt, permutationis causam, seu oc-casionem praebuit. Eadem jam olim apud Hun-garos evenisse probatur ex nomine *Aba*, quo tertius Rex vulgo appellatur. Hunc Germani coevi scriptores alii *Ovo*, alii *Ofo* scribunt, quod non nisi ex diversa apud Hungaros au-dita pronunciatione fieri potuit.

10. Ad indagandam Veterum apud Hungaros literae aut vocis alicujus pronuntiationem suaderem vicinarum Gentium veteres libros adire; cum enim hae non prout scribebant, sed prout dicebant Hungari, vocabula scriberent, pronuntiation antiqua habebitur. Sic literam Z antiquis Hungaris ut Germanicum TS fuisse, videtur erui posse ex voce *Geyza*, quem apud Germanos *Kautse* dictum reperies. Non minus serviet haec collatio ad demonstrandam antiquitatem alicujus vocabuli; sic Ottocarus Horneckius *Cap. 48. de Stephano V. cecinit*:

Urlaub er von dem Vater nam
 Vil manigen hohen fram
 Pracht er, und manigen Zelgat
 Hincz Pettaw fur die Stat,
 Die wart von jm besessen,

Deinde *Cap. 268.*

Über daz gemerkch sach man drafen
 Die Ungrischen Zolgat.
 Den Purgern von der Newnstat
 Geschach grosser Ungemach.

Fateor, ajebat Pezius in Glossario, *hic haerere mihi aquam. Suspicio esse genus armorum, vel machinae cujusdam bellicae; at qualis ea sit, eruditores me docebunt.* Scilicet alias *Servum*, hic *Militem* significat *Szolga*, eo modo quo Germani etiam *Knecht* in duplici sensu olim adhibebant. Scribebatur etiam antiquitus *Szalgat*. Ceterum respice hic ad num. 9.

11. Hungaricum *Király*, origine Slavonicum *Král* esse nemo dubitabit. At vero ipsos Hungaros etiam *Král*, et non *Király*, nulla scilicet facta mutatione, dixisse, videtur erui posse ex cit. Horneckio *cap. 67.*

Mit maniger Hannde Zir
 Riten zu dem mal
 Gefchokcht umb ir Chral.

Et *cap. 404.* Die Vnger mit ir Gral. Ac *cap. 397.* Ewren Vngrischen Gralen.

12. *Mathias* (ait Horváth in *Intro. ad Hist. Hung. p. 139.*) *Rex, neque enim adhuc*

Superum munus ingens Ars typographica hominibus contigit, in urbibus singulis, ubi quaesitior librorum supellex, scriptores constituit, qui transcriberent quidvis usquam illustrium Authorum. De origine Typographiae controvertitur, ejusque annus natalis incertus est. Attamen multum ante annum 1477. quo circiter initium Bibliothecae Corvinianae constituitur, coepit, jamque tum fere tota Europa diffusa fuit, quin et in Hungaria jam sedem acceperat.

13. Quemadmodum apud Hungaros saepe cognomina sumpta ex Patre, ut *Pálfi*, quod est Pauli filius, *Péterfi*, *Bánfi*, Petri, Benedicti filius: ita apud Slavos Patris nomini viz adjectum est. Sic *Nankviz*, filius Nanki, *Dirskviz* filius Dirsky (vide Dregeri *Cod. Diplom. Pomer. Tom. I. p. 55*). Unde etiam *Dráskovics*, *Keglevics*, *Pálkovics* etc. sumpta sunt haud dubie, quod apud Croatas, qui *vich* scribunt, indagari poterit.

14. *Pristaldus* vox in Hungaricis Diplomatis veteribus et legibus saepius occurrens est origine Slavonica, significans missum, seu hominem Regium. In litteris Principum Rugariorum et Slavorum *Pristalli* vocantur.

15. Frequens est apud Hungaros, ut acinacem suam *frameam* appellent, cum tamen haec vox neque latina sit, neque apta ad gladium eorum, seu acinacem designandum. Utriusque dicti mei rationem ex Tacito accipe. *Lib. VI. de moribus Germanorum: Hastas, vel ipsorum vocabulo frameas gerunt, angusto et brevi ferro, sed ita acri, et ad usum belli habili, ut eodem telo, prout ratio postulat, vel cominus, vel eminus pugnent.* Eo usum fuisse Hornekium supra num. 10. clarum faciet.

16. Est currus per universam Europam receptus, quem Germani *Gutsche* aut *Kutsche*, Itali *Cocchio*, Galli *Coche*, Hungari *Kotsy*, Carnioli *Kotschia*, Hispani etiam *Coche* ap-

pellant. Paucis origo nominis est cognita. Herbersteinius in *Comment. Rerum Moscov.* pag. 153. Ipse continuo Pannoniam curram conscendi, quo trijugis equabus curru volente celerrime ferebar, paucisque horis Budam triginta duobus milliariibus perveni. Tanta autem celeritatis causa est, tam comoda per justa intervalla respiratio equorum, et permutatio; quarum prima utuntur in *Prukh*, oppidulo ad *Leytham* fluvium, qui *Austriam* et *Hungariam* dividit, distatque a *Vienna* 6 mill. Secunda in *Owár* Castro, cum Oppidulo *Germ. Altenburg* 5. mill. Tertia in *Jaurino* Oppido, sedeque Episcopali. Hunc locum *Hungari Jurr*, *Germani* vero ab *Raba* fluvio, qui Oppidum alluit, *Danubiumque* ingreditur, *Rab* appellant. Hoc quidem in loco, qui ab *Owár* 5 milliariibus distat, equos permutant. Quarta sex infra *Jaurinum* milliariibus in pago *Cotzi*, a quo et rectores currus nomen acceperunt, *Cotzi*que adhuc promiscue appellantur. Ultima in *Wark* pago, quinque a *Cotzi* mil-

liariibus: quo loci equorum soleas, num qui clavi vacillent, aut desint, inspiciunt, currus, loraque sarciunt. Quibus omnibus reffectis *Budam* sedem Regiam 5. inde mill. invehuntur.

17. In memoria, seu serie Archiepp. *Salon.* (*Tom. III. Schwandtneri*, pag. 663) legitur: In eadem Ecclesia (*S. Matthaei*) est aliud Sepulchrum, in cujus labro superiori leguntur infra scriptae litterae Gothicæ unica linea sculptæ: † HIC REQUIESCET FRAGELIS EI INUTELISI X HANNIS PECCAT X R HARCHIPISC X PUS. Quisnam autem fuerit hic *R. Archiepiscopus* incompertum est, cum in antiquis Archiepiscoporum nominibus nullus tali caractere notetur ante *B. Rainerium*, qui in Ecclesia *S. Benedicti* magna veneratione colitur. Si lectio restituatur, ut debet, scilicet: † Hic requiescit fragilis et inutilis Johannes peccator Archiepiscopus, patebit eundem esse cum eo, de quo supra num. *XLII.* Joannes primus Archiepiscopus

in Spalato, isse fecit templum argenteum, et aedificavit Ecclesiam S. Michaelis de Mare, tumultus est in Ecclesia S. Matthaei.

18. Major erat Hungaris communio cum Graecis, atque illis videtur, qui susceptam a Latinis fidem Christianam apud eos contra Schwarzium defenderunt. Sic in synodo Laurentiana MS. Can. LIII. *Siquis uxorem suam adulteram probaverit, si voluerit, ducat aliam; illa vero, si nobilis est, sine spe conjugii peniteat: si plebeja, sine spe libertatis venundetur. Quod si probare non poterit, idem judicium maritus paciatur, et illa si voluerit, maritetur. Quod Ecclesia latina nunquam adprobavit (1).*

(1) Optandum fuisset, ut Author nobis saltem annum hujus Synodi celebratae indicasset. Est ea utique una de illis, quas is pro *Supplemento ad Concilia Hungariae a Peterffy praetermissa* dudum destinaverat. De qua re jam alibi quaequam et dicta sunt a me, et dicta etiam contra me. Hic id unum ajo, Litteratos Hungaros ardentissime cupere, ut

§. II. GERMANICA.

1. Joannes Perierus S. J. in Actis SS. XIV. Septembris p. 767. ubi miracula quaedam de S. Nothburga e germanico vertisset, ad locum illum: *alii puerum deportari volebant ad Labacensem... (b) alterumve Chirurgum, ut seu sectione, seu remedio alio curaretur, notat (b) vocem unam praetermissi, Germanice Freyman, quod non constaret de determinata significatione; ex adjunctis tamen vix dubito, quin Chirurgus aliquis primarius designetur, qui ob eximiam in arte peritiam vel immunis est a communibus vectigalibus, et oneribus loci, vel etiam donatur mercede an-*

Tomum I, operis splendidissimi, quod titulum praefert: *Leges Ecclesiasticae Regni Hungariae etc. Albae-Carolinae* jam an. 1787. editum mox subsequatur Tomus II. quo possint et hujus Laurentianae, et aliarum ipsos adhuc latentium synodorum lectione esuriam quantocumque satiare.

nua, ut pauperibus liber sit ad eum accessus. Frey autem liberum sonat, man virum. Tantum interest, ut Interpres non modo linguam utramque perfecte calleat, sed et varios loquendi modos diversis in Regionibus usitatos perdiscat, attendatque ubi per scriptum sit. Nihil enim hic Freyman aliud significat, quam Carnificem. Accedebatur autem olim hoc genus hominum ab infima plebe, ubi putabat morbum a magia ortum, et aequali superstitione curandum esse. Carnificem vero Freyman vocare non in Carniolia tantum, verum etiam per omnes nostras terras communi usu receptum est.

2. Graecii in memoriam adventus Caroli VI. et Elisabethae Augustorum, cum Styriam, Carinthiam, et Carnioliam anno 1728 inviserunt, Portae ad Muram tendenti, quam primum subierunt, inscriptum fuit: *Bene Conveniunt, et In Vna se De Morant Vr C. VI. et E.* Legebatur usque ad annum 17... quo altera inscriptio substituta est.

3. Antiquis temporibus, cum quis Imperatorum Germanicorum nondum Romae coronatus esset, solo *Romanorum Regis* titulo utebatur. Postea sec. XVI. cessantibus Romanis coronationibus, se *Electos Romanorum Imperatores* scribebant, qualiter adhuc juri suo, praetensionique inhaerentes Romani eos appellant. Sec. XVII. se absolute *Romanorum Imperatores* scribere coeperunt. Quo anno id factum fuerit, nondum competeri; quamquam huic rei indagandae etiam nullam impenderim operam. Ultimi numi *Electum* nominantes occurrerunt mihi duo Silesiani Quinari. Prioris haec est inscriptio: LEO-POLDVS D. G. EL. R. I. S. A. G. H. BOH. REX. (XV.) ARCHIDVX. AVST. DVX BVRG. ET SIL. 1662. Aquila biceps cum scuto Austriae. Alter ejusdem anni et inscriptionis habet scutum compositum. Attamen in monetis alibi excusis jam prius cessaverat.

4. In auctione publica, qua Bibliotheca Eminentissimi Trauthsonii vendebatur, emi

codicem membranaceum vastum varia continentem, qui olim pertinuit ad Monasterium Sororum ad *Ripam amoris*. Quod illud? Est quod *Munanbach* adhuc dicitur Ordinis S. Dominici; *Minne* enim antiquitus apud Germanos amorem significabat: quod apud alios satis deductum reperies.

5. Fallitur Hagiographus, dum Tom. III. Jun. in Actis SS. pag. 194. dicit: *Naumburgensis Episcopatus tota Germania nullus est, sed nec alibi uspiam*. Naumburgensis enim Episcopatus, qui et Citizenensis, saepe Numbergensis dictus reperitur.

6. Hieron. Pezius in cit. Glossario ad vocem *And* Austriacum *Es thut mir recht ant um ihn* interpretatur: *Multum eum desidero*, quod mihi non videtur, sonat enim: *Sentio multam admonitionem de illo*. Unde est occulta interna admonitio sine apparente causa externa *Die Ahndung*; qua de re, velut de sensu hominis sexto Tractatum germanicum legi, ubi origo ejus disquiritur.

7. Pezius in cit. Glossario ostendit multis productis diversorum authorum locis, Germanos olim filium *Parn*, vel *Barn* dixisse. Existimo hoc nomen primum introductum fuisse ab Ecclesiasticis, quibus sacra scriptura erat usitatio. In hac autem occurrit *Barjona*, *Barjoseph*, aliaque, *filium Jonae*, *Josephi* etc. indicantia; *Bar* enim in Hebraica lingua *filium* sonat. Confer ea, quae idem ad vocem *Und* adducit.

8. *Ringhaus* communiter Viennae appellatur domus, ubi Caesarei canes aluntur, cum proprie *Rüdhaus* dicenda esset a *Rüde*, quod magnum canem, seu molossum significat; unde etiam praefecto *Rüdmeister* nomen est.

9. Pezius in cit. Glossario ad vocem *Snayssen* ait: *Ein gewisses Stickerck*, genus operis Phrygii. Non ita, saltem nostris Austriacis vulgo; hi enim intelligunt aliquid copiosum ex ordine pendens, ex. gr. *Ein Snayssen Perl*; *Ein Snayssen Trauben*. Dicunt etiam *Schnassen*.

10. Idem *Tagwayd* explicat *Tagreise*, iter diei. Solâ diversa a nobis scriptio obscurum reddit; sic enim locum unius diei itinere dicimus: *Einen Tagweit entlegen*.

11. Ibidem vocem *Tatträr*, ubi addit: *Tartern*, *Tartari*, vet. nost. vocab. *Tadter*, *Tartarus*, *Tadtereï*, *Tartaria*, observa modernum tam latinum quam germanicum vocabulum gentis illius et regionis corruptum esse; proprium enim est *Tatarus* et *Tataria*, *Zater*, *Zatarey*. Styri adhuc *Tatterman* figuram terrendis avibus et pueris aptam appellant.

12. Idem ad *Wag*, explicat *Wasser*, *Fluss*, *Strohm*, *Aqua*, *Flumen*; et adducit exemplum ex Horneckio Cap. 64.

In des Wages Unden

Virczehen tausent Man versunkchen

Der Unger und ertrunkchen.

Quamvis libens admittam alias *Wag* etiam aquam significare, attamen hic fluvium *Vagum* indicare videtur Horneckius.

13. Communiter dicimus lineam *telam* *Leinwat*, et mercatores ejus *Leinwathändler*, quod sane perperam fit; cum enim *Wat* proprie vestem significet (vid. cit. Glossarium voce *Wat*) *Leinwat* vestem lineam, et non *telam* indicabit.

14. In Pomerania *Taberna* appellatur *Krug*; fortassis inde nostrum *Krug*, quo cantharum argillaceum plebs nominat, ortum est, aut potius utrumque ex alia lingua sumptum est.

15. In Styria, alibique occurrunt in pagis et locis solitariis hospitia, quae *Tafern* vocant. Id nihil aliud quam *Tabernam* significat, prout multa ex latino sumpta nomina reperiuntur.

16. In lectione Auctorum barbarae aetatis necesse est advertere semper, ne fortassis scriptor vocem aequivocam linguae suae mala latinitate donaverit. Qua in re offendit Da-

niel Papebrochius. Cum enim in processu de SS. Virgg. Eischellenf. (ad diem XVI. Jun. p. 128.) legisset: *super mundum arcum papyri posuit*; ipse adnotavit: *Fortassis arcam; sed nihil muto, quippe nec hoc plane satisfacit*. Utique, cum scriptor germanicam vocem *Bogen*, quod arcum et philyram significat, perperam *arcum* dixerit, ubi philyram dicere oportuisset.

§. III.

AVSTRIACA.

1. De Joanne Seidelio, ejusque ingenio ac laboribus plura memorat P. Antonius Socher in Historia Provinciae Auftriae, verum anno 1567. desinit, ubi illius e Societate dimissionem retulit. Pro reliquis ergo serviet epitaphium Neostadii in Cathedrali templo adhuc superstes. an. 1764. Mense Februario a me descriptum.

D. O. M.

IOANNI. SEIDELIO. OLOMVCENSI. THEOLOGIE. DOCTORI. OFFICIALI. ET. CON-
CIONATORI. SVO. VIRO. DOCTO. PIOQ.
DE. ECCLESIA. DEI. BENE. MERITO. MO-
NVMENTVM. HOC. LAMBERTVS. EPISCO-
PVS. P. C. NATVS. ANNOS. LVIII. OBDOR-
MIVIT. IN. DOMINO. XXX. OCTOB. ANNO.
NATI. SERVATORIS. M. D. LXXVIII.

2. P. Martinus Kropf Benedictinus Mellicensis lapidi super sepulchrum Matris suae erecto in coemeterio ad S. Leonardum am Forst ex uno latere sequens distichon (legi illud Mense Aprili 1763.) inculpi curavit:

*Hic recubat mulier bona: si res rara, Viator,
Rarior est ideo; nam bona semper erat.*

3. Viennae ad S. Jacobum sepulta est ultima familiae Ulrichskirchianae cum hac sepulchrali inscriptione: Des Hans von Kollonitsch auf Burgschleinitz Ehegemahl Eva geborne Fürstin von Ulrichskirchen, die letzte ihres Namens und Stammes. 1613. Octob. 6.

4. Jac. Echardus Tom. II. Scriptor. Ord. Praed. p. 215. non pauca congescit de Mathia Cithardo Ordinis sui Alumno. Addo aliqua: Adfuit coronationi Maximiliani II. Francofurti, uti habetur apud Goldastum p. 282. Herr Mathias Sittardus von Ach Hosprediger. Anno MDLXVI. secutus Castra, ibidem morbo correptus, et tandem Viennae defunctus, ac

ad S. Dorotheam sepultus est. Lapis sepulchralis hanc praefert inscriptionem:

Hie ligt begraben der
Erwirdig und Hochgel
ert Herr Mathias Cithar
dus Prediger Ordens der hei
ligen Geschriff Doctor
Probst zu Leitmeriz Wei
land Kaisers Ferdinanden
Saligster Gedachtnus
Und Maximilian des II.
jezt regiervnden Kay
fers gewester Hofpredi
ger, Welcher den XXX
tag Octob. des MDLXVI
jahrs alhie in diesen Gotts
haus Gott saliglich mit
Tod verschid. Dem Gott
genadig und barmhercig
sein wolle. Amen.

§. IV.

VIENNENSIA.

1. **M**agna DEI Optimi Maximi bonitate, singularique Principum nostrorum vigilantia fit, ut jam a sexaginta fere annis (2) ab omni contagione liberi simus, cum tamen praeteritis seculis saepissime his malis Vienna affligeretur. Georgius Tannerus I. C. Actis Nationis Austriacae an. MDLXI. haec inseruit: *Siccitatem... hac aestate experti sumus plane incredibilem. Quare peste deinde hic Vienna grassante Serenissimus Rex Boemiae etc. D. Maximilianus etc. una cum Regina, Liberis, totaque Aula Lintzium abiit. Imperator autem Pragam contendit, ubi venationum extitit funesta. Caeterum longa et diu-*

(2) Hic adnumera etiam annos illos, qui ab obitu P. Schierii, nempe ab anno 1772 usque ad praesentem fluxerunt.

turna experientia hic observatum est, semper ab uno et viginti annis, pestem in hac Urbe, praesertim Etesis non spirantibus, saevuisse. Ita et anno Domini 1521 et anno 1541 pestis magnam stragem edidit in hac Urbe, totaque fere Austria, quando Buda a Turcis capta, et Austria tristem cladem passa est. Anno item 1570. eadem Acta p. 156: Inscripta vero sunt haec post obitum Reverendi hujus Patris D. Antonini. (Grossupti Ord. Praed.) cum is in brumali peste anni 1570, quae per totam fere Provinciam hanc grassabatur, obiisset. Et p. 159. Hoc toto brumali tempore pestis acerrime per totam fere Austriam grassabatur adeo, ut in Urbe Vienna per dies singulos 40 vel 50 homines, et ultra etiam continue obirent. Fames etiam et maxima annonae caritas ita nos pressit, ut modius (ein Meßen) frumenti 16 et 18 solidis venderetur, qualis difficultas, in his praesertim locis, tamdiu durans inaudita erat. Eadem anno 1613. p. 508. A mense Majo usque ad finem officii hujus Procuratoris per totam fere

Provinciam pestis grassabatur. Circa hoc tempus Caesarea Majestas Comitia Bohemica Cremsfii propter pestem celebravit; his finitis Lintzium rediit. Eadem p. 510. Toto hoc hyemali tempore pestis in hac Urbe satis graviter grassabatur. Die 20. Octobris Admodum Reverendus in Christo. Pater Joannes Montanus Mollensis Societatis Jesu, SS. Theologiae Doctor insignis et Professor ordinarius Doctissimus, incomparabilis vir aeterna memoria dignus, et de celeberrima hac Universitate meritissimus pestifera lue extinctus est; cujus pia anima vivat Deo ter opt. Max. Pag. 511. Decima tertia Martii MDCXIV. Serenissimus Archidux Ferdinandus cum Serenissima Coniuge, liberis, et tota splendidissima Aula Viennam appulit; ab Augustissimo Imperatore Mathia ad Comitiam Ratisbonam eunte ad Austriae gubernacula vocatus, hactenus ob grassantem pestem in nova Civitate remansit. Pag. 585. Anno Domini MDCXXI. ipsa die Sancto Colomanno Sacra Procurator (Martinus Haffner U. J. D.) ob defectum inclytae Fa-

cultatis Theologicae membrorum substitutus Rectorem Almae Universitatis communibus electum votis licet absentem publicavi Admodum Reverendum, Nobilem, et Clarissimum Dominum Michaellem Haffner SS. Theologiae Doctorem pro tempore Decanum in Pillerstorf etc. et eidem sequenti die, comite D. Doctore Clemente Radolt Nationis Rhena-nae postulado Procuratore Claustroneuburgi, ubi metu pestis Viennae grassantis degebat, electionem, publicationemque desuper factam intimavi. Pag. 603. ad annum 1625. Obiter insinuatam cupio, quod semestri isto (aestivo) celebres duos Jure Consultos e Natione amiserimus, vel potius praemiserimus, videlicet Dominum Tobiam Fux Codicis, Dominum Abraham Parth Canonum Professores; interea in Urbe Viennensi pestis grassata, et non levis fuerit annonae caritas: quamquam et frumenti et vini copia nos exhilaraverit bonorum largitor optimus. Ad an. 1657. 15. Nov. Erat scilicet eo tempore non leve contagionis periculum, quod cum nobis com-

munem Scholarum interdixisset, etiam optimum Principem (Leopoldum Hung. Regem) arcuit, quo minus posset Serenissima Sua praesentia devotionem nostram (erga S. Leopoldum) excitare. Haec Nicolaus Avanzinus Nationis Aufriacae Procurator. Ista quidem adnotasse juvit, ut conjunctis aliis excerptis, quae ceterae Facultates et Nationes praebuerunt, et Historici patrii suppeditant, integra Historia morborum olim Viennae infestorum texi possit.

2. Olim singulari cautela apud Viennenses Academicos invigilatum est, ne aliquis Author damnatae memoriae (loquor verbis Indicis prohibitorii Romani) proponeretur sequendus, etiam in illis, ubi nullum fidei periculum esset, quamvis nonnunquam hanc ipsam suam observationem mollire studuerint. Sic Acta Facultatis Artium an. MDXLVII. referunt: *Die 3. Maji statuit Facultas cum bona et salubri deliberatione, quod Grammatica Philippi Melancthonis non sub suo nomine,*

sed alterius boni doctique Grammatici, quicumque sine suspitione nostrae Religionis est, publice candideque legatur, atque profiteatur. Sic Acta Facult. Theol. an. MDCXXXVII. ad 17. Januarii: Actum etiam fuit de Grammatica Georgii (lege Alberti) Molnár, quam Gelbhaar recudere cupiebat; negatum autem est posse recudi tum ad vitandam confusionem, tum quia nullius usui esset, tum ne foveatur in Semicatholicis studium haereticorum. Attamen an. MDCXLVII. 30. Nov. habent eadem Acta Fac. Theol. Cum libellus vitae et morum P. Lessii Romae 1647. 17. Aug. fuerit prohibitus, censuit Congregatio Decretum illud in hac Urbe de facto non obligare, revisores tamen tres elegit, qui viderent, num fortassis aliunde quid habeat, quo minus hic Viennae distrahere liceat. Cur in postremo ita actum fuerit, haud difficulter quis conjecerit.

§. V.

S A C R A.

1. **S**eculo XI. adhuc non fuisse receptam in Ecclesia Latina elevationem Sanctissimi Sacramenti in Missa, adnotarunt plures rerum ritualium Scriptores. At vero hic ritus necdum sec. XIII. ineunte communis fuit; nulla quoque genuflexio, sed solum aliquae profundae inclinationes Sacerdoti fuerunt praescriptae. Didici hoc ex Cod. membr. Bibliothecae Capituli Pofoniensis scripto sub annum MCC. ubi nihil horum praecipitur, aut consulitur.

2. De authore *Canonis* controversum est. Anonymus a Bernardo Pezio editus *Tractatus de Scriptoribus Ecclesiasticis* haec de Clemente Alexandrino habet: *Mirae autem eruditionis, et eloquentiae fuit. Orationem*

illam Sacerdotis, quam Canonem dicimus, ipse composuit, quae et ab omni Ecclesia tantum est habita, ut in confectione Corporis Domini perpetuo iussa sit recitari. Cajetanus Merati in *Observationibus ad Gavantum P. I. Tit. XII. num 8.* eadem haec verba referens subjungit: *Neminem futurum esse credimus, cui possit haec sententia placere. Et fortasse auctor hic, sciens a Clemente Alexandrino Canonem Ecclesiasticum esse conscriptum, ut testatur Photius Codice III. putavit Canonem illum Ecclesiasticum esse Canonem Missae, in quo sane deceptus est.* Quid vero si locus ille apud Photium aliquando aliter, atque nunc, legebatur? Si Canon ille Ecclesiasticus ab opere *de Judaicis* distinctus sit? Certe Codex Pofoniensis hic num. praecedente citatus, sub an. MCC exaratus hanc Rubricam Canoni praemittit: *Clemens Presbyter Alexandrinus quondam Magister composuit primus Canonem istum.* Convenit praeterea persona ejus, ac officium cum descriptione authoris signata a S. Gre-

gorio Magno lib. VI. Epist. LXIV. ubi appellat *Scholasticum*. Non despero aliquando plura adhuc pro Clemente hoc auctore Canonis reperienda fore argumenta.

3. Apud Hildebertum *Lib. de expositione Missae* p. 665. ex editione Parisiensi 1708. fol. legitur in Canone dici: *Hostiam puram et certam*; cum tamen in antiquissimis Codicibus semper legatur: *Hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam*. Immo ipse Hildebertus in *Carminibus de Myserio Missae V.* 401. tria consequenter disticha incipit: *Pura damus. Sancta damus. Immaculata damus*. Cur ergo in hoc *certam* legimus? Errore id factum Scriptoris aut Beaugendri editoris, cum Author nolens omnia recensere haud dubie scripserit *Hostiam puram et cetera*.

4. Affectus ille post sacrosanctum Missae Sacrificium, aut Communionem dicendus: *Anima Christi sanctifica me* etc. frequens

occurrit in pagellis et libellis per Patres S. J. editis sub nomine: *Affectus S. Ignatii*. Id non aliunde factum est, quam quod hic sanctus vir eum sibi familiarem fecerit, et hinc pro auctore ejus habitus fuerit. Verum alii, praesertim editores Missalis Romani, consultius anonymum hunc affectum reliquerunt, cum longe sit S. Ignatio antiquior. Exhibuit mihi eundem P. Leopoldus Fischer e S. J. admirabundus ipse in Codice Ms. Sec. XV. quem tum (anno scilicet 1769) dono acceperat, repertum (3).

(3) Bibliotheca nostra Leukenensis possidet Libellum precatorium caractere Gothico impressum an. 1516. 8. min. in quo idem affectus occurrit cum hac praemissa rubrica: *Oratio post elevationem, pro qua conceduntur CCC. dies Indulgentiarum a Johanne Papa XXII.* Hoc si verum est, cum Joannes XXII. Ecclesiae praefuerit ab an. 1316. usque ad an. 1334. multo adhuc antea ejus auctor quaerendus foret. Porro libellus hic non solum quia precatorius est, quale genus librorum, sicut et Scholastici, raro in longius tempus conservantur, quod nimirum continuo usu atterantur; sed etiam quod admirandam Chalcographi commendat industriam, magni pretii esse videtur; nam praeterquam quod plurimis decoretur Iconibus, singularum paginarum, quarum

5. Ex iis, quos novi diverforum dogmatum eruditos viros, nemo ad Catholicam Ecclesiam proclivior mihi visus est Henrico Christiano Libero Barone de Senckenberg, S. C. M. et Imperii Consiliario Aulico, viro inter omnes, quos tum Vienna numerabat, eruditissimo. Is regnante M. Theresia cum liberius et confidentius loquebatur, fassus est sibi doctrinam Catholicorum non displicere de Sacramentis; in iudicis necessitatem praeter sacros libros consensit; conversationem cum Sacerdotibus Catholicis eruditis amabat; in causa probationis cultus perpetui B. Domitiani Carentanorum Ducis, ejusque Beatificationis petitem examen Codicum et Instrumentorum suscepit, quo res promoveretur; cum

438. numerat, extremitates (Einfassung) aliis et aliis turgent ornamentis. Adscribo hic clausulam rubro, quo is per decursum abundat, caractere formatam: *Hortulus anime impensis probi Viri Johannis Koberger Civis Nurenbergen. impressus: finem optatum sortitus est Lugduni arte et industria Johannis Klein Chalceographi. An. domini M.CCCCC.XVI. XVIII. Kalendas Aprilis.*

Avenionem et Beneventum audiisset occupatum, asseruit, nimiam vim inferri Romano Pontifici. His aliisque motus quidam interrogavit eum in secretiori colloquio, cur ipse agnoscens causam Catholicorum praestare, eam non amplecteretur, cui subtractis humeris respondit: *Fides est donum Dei.* Sane cum eum mortuum accepissem, fato viri ita percussus sum, ut vix me ipsum caperem. Mortuus est die 31. Maji. An. 1768.

6. Saepe mihi in mentem venit, saepe etiam interrogatus fui, unde sit, ut Mense Novembri, dies S. Martini anseribus fatalis sit. Id ab ethnicis temporibus tanto certius mihi videbatur, quanto levior est fabula de S. Martino per anseres prodito, dum Episcopatum acceptare renuens, se abscondisset. Atamen vestigium conjecturae meae non repertum. Tandem Lambecii Lib. IV. illustrandi Calendarii veteris Romani gratia (4) pervolvens,

(4) Hoc Calendarium meis Martini Rosnak curis prodidit Graeci an. 1781, An. 1786. a me studiose in-

vidi Mensẽm Novembrem pictum anseri mitantem cum subscripto Aufonii tetrasticho sequenti:

Carbaseo surgens post hunc (Octobrem) indutus amictu

Mensis, ab antiquis sacra, Deamque colit.

A quo vix avidus sistro compefcitur anser,

Devotusque satis ubera fert humeris.

Unde patet Christianis hunc ritum fuisse relictum, dum ad fidem converterentur, atque ipsae tum epulae in vicem *Jovis epuli* paucos post dies venturi celebratae videntur. Inspicienti bonam Aufonii editionem res forte adhuc erit clarior.

7. Est arx Harrachiana Pruggae ad Leytham instructissima simul et ornatissima. Praecipue ad-

terrogatus noster P. Mgr. Richardus Teker, tum jam in nonum annum Assistens Germaniae et Incola Romanus, utrum etiam ibi dies S. Martini fatalis sit anseribus, et utrum saltem noster doctissimus, et antiquitatum cognitor maximus P. Mgr. Giorgi nosset hujus consuetudinis originem, respondit: *Martini anserum his nullus est usus, et ideo etiam P. Georgi nihil scit de hoc.*

mirandae sunt Imagines, quibus cubicula ornata sunt. Memoriae tamen meae inhaesit magis tabula vitrea in cubili Comitis pendens, saepius olim a me puero visa. Huic elegantibus characteribus aureis (nam ceteroquin nigro colore inducta est) inscriptum legitur: **UND ERDZUGS
MBS MAN STREBEN.** Solebat tum hospitibus et peregrinis post exhibita reliqua arcis decora etiam haec imago, seu tabula velut meditanda ostendi.

§. VI.

AVGVSTINIANA.

1. Bohuslaus Balbinus S. J. in notis ad Cap. VIII. Verosimilium §. II. Tragoedia de se refert: *Carthaginis miserabile excidium in Appiano; quod cum legerem, lacrymas tenere non potui.* Quid igitur mirum est, si Augustinus adhuc puer Didoni morienti lacrymas confecerat?

2. In Bibliotheca Civ. Vien. extat Lexicon bibl. 8. Ms. Sec. XIV. anonymum, cui manus paulo recentior in prima pagina adscripsit: *Frater Lucianus Ord. Eremitarum S. Augustini Auctor hujus opusculi.* Lambacherus (*in Bibl. Civ. Vindob. p. 57.*) haec recensens nihilominus ob testimonia aliorum illud Guilelmo Brittoni adtribuit. Augustinia-

no certe nihil in id juris est; quin Autor se Ordinis Minorum dicit in epilogo:

*Egis egenorum, numero quia dego Minorum,
Te precor, ipsorum Comitem me fac meritorum
Sorte Beatorum, quod sim velut unus eorum.*

At vero de Luciano Eremita Augustiniano ficto, ejusque fingendi occasione alias tractabo, ut additiones ad *Ossingeri Bibliothecam Augustinianam* perfecero (5).

3. In Ecclesia nostra Viennensi inter alias imagines picta est pugna Salankemensis, qua an. 1690. ipsa die 19. Aug. nobis Canonizationis S. Joannis Sahaguntini solemnitate celebri, Turcae victi sunt, victoria hujus Sancti intercessioni adscripta. Attamen non nostrorum solum, sed et aliorum haec tum fuit sententia. Et quidem Simon Aloysius Aichinger SS. Theol. Doctor, Protonotarius Apo-

(5) Pia fuere desideria, quae mors praematura frustrata est. Atque utinam diutius ei vivere licuisset, ut Ossingeri rhapsodiam emendasset, et auxisset! Augustiniano nomine profecto multo quid dignius prodidisset.

folicus, Card. a Kollonics Ceremoniarius et Secretarius, Nationis Auftriacae eo anno Procurator, haec in Acta retulit: *Decima nona Augusti RR. PP. Augustiniani in Via Regia ad SS. Sebastianum et Rochum solemnitatem instituerunt S. neo-canonizati Joannis a S. Facundo, quam etiam Augustissimae praesentiae, cum infinito propemodum hominum numero condecorarunt. Vigesima sexta Augusti dicti S. Joannis a S. Facundo solemnitatem celebrarunt PP. Augustiniani intra muros, in cuius Octava, in diem S. Angeli Custodis incidenti, panegyricam in Caesareo ad B. V. Lauretanam templo invitatus Concionem dixi, eumque Austriae esse Angelum Custodem probavi, utpote cuius patrocinio adscribere possumus piis votis, quod dum illum invocare coepimus, et plurimis contestati sumus publicis affectibus, tam gloriosam victoriam decima nona Augusti ad Salankemen a Turcis reportatam (intellige: scimus) ubi victricibus Augustissimi nostri Imperatoris armis, sub Duce et Marchione*

Ludovico de Baaden, Heroe invictissimo, viginti quinque millia hostium caesa, et pars multam suam sanguinis Christiani sitim aquis immersa extinxit, direptis centum quinquaginta octo tormentis (6).

- (6) Imago haec nec parva, nec contemnendae picturae, nec extimo carens ornamento, ideoque nec levis aliquando pretii, dum haec scribo, jam est remota. Qua de causa id factum, me latet. Certo hujusmodi monumenta merentur, quamdiu possunt, adservari.
-

§. VII.
LITTERARIA.

1. Quamvis in *Specimine Styriae litteratae* pag. 20. scripta Basillii Finckeneis recensens, aliqua emendaverim, aliqua addiderim, quae Marquardum Hergott in *Historia Academiae Salisburgensis* fugerunt, tamen et me fugit sequens postea in Bibliotheca Alberiziana repertum Finckeneisii Opusculum: *Veritas extracta ex fundo putei philosophici; seu Logica analytica, topica, et sophistica. Viennae Austriae 1691. in 4.* Sane dubium me fecit hic Vir scripturiens, dum eadem alia et alia methodo procudit, an non plura adhuc ediderit.

2, Communicaverat mihi Vir doctus acceptum ab alio sequens (olim ad S. Jacobum existens) epitaphium, quod fortassis ad illu-

strandos meos scriptores Universitatis Viennensis serviret: *Anno 1410. ultimo Augusti obiit Lambus Kudler de Civitate Augustae Baccalaureus Martilius. Quid Lambus? quid Martilius?* Illud quidem contractum *Lambertus* significare videtur. At vero *Martilius* imperitiam describentis indicat; legendum enim fuisset *in artibus*. Scilicet praeterquam quod ob litteras antiquas, quas Gothicas vocant, ex *b* una, fecerit *li*, etiam ex triplici aequali ductu vocis *in*, ille *m* formavit, et sequenti voci conjunxit. Lapsus similis timore Christianus Wechelius, cum Hippiatrica Laurentii Rufii Parisiis 1531. in fol. excuderet, monuit Lectorem: *In ductibus illis litterarum, qui in m u n u etc. expriment, a nobis nihil verearis dissentire, sicubi videbimur tibi a recto aberrasse. Scis enim ita esse typos chalcographicos, ut tam multi hujusmodi ductus conjungi non possint, quin certum aliquid explicetur: quo factum est, ut hic cum exemplari nostro paria facere non potuerimus, quod in iis nihil non habeat dubium,*

et ambiguum. Inde etiam in operibus Hildeberti Cenomanensis p. 1605 pro *videre credunt*, ubi Beaugendre notavit: *f edere*, existimo potius *indere credunt* legendum esse.

3. Seculo XVI. exeunte floruerunt Isingii fratres tres Silesii Brigenfes. Martinus Patavii Doctoratum in Medica arte obtinuit. Viennae an. 1591. 14. Jan. ad eandem Facultatem, facta repetitione, admissus est. Verum eodem adhuc anno obiit, de quo Acta Nationis Austriacae: *Paulo ante* (Isabellam Reginam Galliae) *obiit Excellentiss. et Clarissimus Vir D. Martinus Isingius Brigenfis Silesius, Artium, Philosophiae, et Medicinae Doctor ac Professor, cum summo Facultatis Medicae dolore, atque adeo totius Archigymnasii. Erat enim omnibus tam corporis quam animi dotibus ornatissimus, pius, doctus, humanus et beneficus; obiit, inquam, in ipso aetatis flore, XLIX mensis Decemb. Anno Domini MDXCI.* Ita quidem P. Maximus Brixienfis Ord. Praed. tum Procurator inscri-

psit. At vero germanus ejus Andreas, tum Decanus, in Actis Facultatis Medicae aliquid amplius dedit: *XVIII. Dec. charissimus, atque dilectissimus frater meus, nobilis, clarissimus, atque excellentissimus Vir, Dominus Martinus Isingius Brigenfis Silesius, Philosophiae ac Medicinae Doctor peritissimus, quondam ejusdem Facultatis Medicae in hoc antiquissimo Archigymnasio Viennensi Professor publicus, Academici Senatus Assessor dignissimus, nec non sanitatis Magister vigilantissimus, magno meo, propinquo- rumque luctu, ardenti, eaque maligna febre oppressus, vitaeque suae munere perfunctus, horam noctis circiter mediam octavam, ad illum Beatorum Civium coetum placidissime commigravit. Cujus anima DEO vivat.* Erat tum Martinus Nationis Ungaricae Procurator; neque mirum est, habuisse eum sibi totam Universitatem addictam; quippe qui omnia studia sua usque ad Doctoratum hic suscepit, et jam antea in Schola Provincialium Collega fuit. Alter jam nominatus fratre

erat Andreas. Is an. 1587. ad Facultatem re-
petiit, simulque Magister sanitatis creatus est,
et Professor primarius linguae Graecae. Re-
xit Facultatem Decanus 1588. et 1591. Pro-
curator Nationis Hungaricae an. 1589. Inde
dimissa publicae sanitatis cura Physicus Xeno-
dohii Caesarei renunciatus est. Universitatis
Rectorem an. 1590 egit. Verum oblata Neo-
stadii commoratione, aliisque officiis Vien-
nam reliquit, et an. 1596 e vivis abiit. Su-
perest in Cathedrali Neostadiensi monumen-
tum in pariete erectum hujus inscriptionis:
*Rnd^o. D. Joannes Isingi^o S. Theolog. Doc-
tor, Official. et Cōcionar. Neostad. Fr'i suo
Andreae Phiae. et Medic. Doct. huj^o Ci-
vit. et DD. Provincial. inferior. Aust. Phy-
sico Ordin. 20 Febr. Ao. 96. pie defunc. be-
ne de se et de relig. Cathol. merito pie po-
suit. Q. et ipse die Ao. in Dō.
obiit.* Tertius hic memoratus frater Joannes,
quando obierit, nondum comperi, quod po-
steritas annum et diem emortualem huic la-
pidi adjicere neglexerit.

4. Nullam notitiam praebent rei litterariae
Scriptores de Andrea Charopo, olim apud
Viennenses satis declamato. Enaliquam. Erat
Austriacus ex *Langenleus*, seu ut nunc dicunt
Langenlois. Cognomen ejus verum *Liebsey-
gel*, quod in *Charopus* vertit. Litteris incu-
buit Viennae, tantumque in re Poetica pro-
fecit, ut Caesareis manibus laurea donari ob-
tinuerit. An. 1563. Orationem ad Academi-
cos de S. Leopoldo dixit, laudatus tum in
Actis Nationis Austriacae velut *doctus et eru-
ditus juvenis*. Dabat operam Juri sub Profes-
sore Georgio Tannero, cui eodem anno nu-
ptias cum Anna Eliae Anharti vidua cele-
branti carminibus oblatis iterato applausit.
Inde Facultati Medicae an. 1569 nomen de-
dit. Verum cum eadem sic collisus est, ut co-
ram Regimine Austriaco ad veniam peten-
dam fuerit condemnatus. Ipsa transactio in-
tegra inserta est Actis Facultatis Medicae ad
h. a. Attamen Charopo non libuit stare trans-
actioni. Vicissim Facultas ejus nomen Actis
inscriptum deleri jussit, et testimonium audi-

tarum lectionum ei negavit, cum sequente anno ineunte Italiam cum discipulis suis (erat enim prolium Martini Raygl Paedagogus) petiturus esset. In Bibliotheca Caesarea supersunt Mss. ejusdem Elegiarum libri quinque, unde fortassis amplior ejus notitia haberi posset.

5. In scribenda historia semper veritati litandum est, potiusque abstinendum, quam ex possibilitatibus (verbo scholasticorum uti liceat) argumentum sumendum, aut frivolis quibusdam rationibus nitendum. Quid enim inde lucri accedit? Nihil certe aliud, quam ut etiam certa in dubium vocentur, quod Baronius ad an. 374. num. XI. de Isidoro Mercatore questus est: *Ad quid opus fuit (pace illius dixerim) mendaciis exornare vestibulum amplae domus, ut in non levem suspicionem adducat cetera, quae vera intus habentur?* Sed neque aliis succendum, si fabulas tritas non sequantur. *Nemo, opinor, illorum,* (ajebat Bollandus de

Benedictinis in Com. praevio ad Acta S. Scholasticae §. III.) *eas a nobis exiget vices, ut si quid existimemus falsum esse, id tamen in honorem ordinis affirmemus ac defendamus. Illustrior est ordo, quam ut fictis ullis egeat laudibus: Sincerior, quam ut genus ullum ornamentum praeferat veritati.* Denique illud S. P. Augustini *Lib. de vera Religione* unusquisque scriptor prae oculis habeat: *Non sit nobis Religio in phantasmatis nostris; melius est enim quaecumque verum, quam omne, quidquid pro arbitrio fingi potest.*

6. Lambecius *Lib. IV. Bibl. Caes. p. 326.* refert: *In Catalogo nonnullorum Codicum manuscriptorum Graecorum venalium paucis abhinc septimanis ab Illustrissimo et Reverendissimo Domino Abbate Dominico Frederici, pro S. Caes. Majestate apud Serenissimam Rempublicam Venetam residente, ad ipsam S. Caes. Majestatem transmissis, et ab eadem clementissime mecum communicatis, fit ejusdem supra memorati auctoris mentio*

his verbis: *Joannis Itali responsio ad multas interrogationes Philosophicas, Graece in fol. Quale autem hoc sit opus, accuratius posthac indicabo, si illud, ut spero, una cum reliquis istis codicibus manuscriptis Graecis venalibus, benignissima S. Caes. Majestatis liberalitate in Augustissimam Bibliothecam Caesaream pervenerit.* Et ita factum est; siquidem reperio Leopoldum propria manu in rationibus expensarum hujus anni, scilicet 1671. adnotasse ad 21. Dec. Zu Kauffung manusc. Graec. auß Venedig per weyl 1000 fl. et ad 29. Dec. per weyl auß Venedig 300 fl.

7. Cuspinianus in Coll. p. 68. adfert Poetae cujusdam versus, quibus Reges Romanos complexus est. In Rosini opere *de Antiquitatibus Romanis* Col. 33. eadem referuntur, velut authoris antiqui testimonium ferentis. Attamen is alius non est, quam Casparus Ursinus Velius, Poeta Caesaris Ferdinandi I. sub cujus nomine temporibus illis impressa vidi.

Solet et alia ejus Cuspinianus adferre, quin authorem indicet.

8. Habentur Schannat *Johann Friderichs Sammlung alter historischer Schriften und Documenten. Fulda. 1725. 4. Erster Theil.* Senkenbergius in suo exemplari adnotavit, non plus prodiisse, et haberi exemplaria, ubi locus typi *Franckfurt* legatur. Erat autem Senckenbergio et Schannato familiaris invicem amicitia et veneratio.

9. P. Martinus Kropf in *Bibliotheca Mellicensi* p. 297. inter opera Joannis de Spira sequens recenset: *Quaedam pulchra de laude ac bono Religionis et voti, collecta per Joh. Franciscum Brixianum Monachum. Venet. cura et impensis Luc. Antonii de Giunta, arte et ingenio Joan. de Spira. 1500.* Mireris Virum ex ipso textu et relatione non animadvertisse, hunc Joannem de Spira typographum Venetiis praelo incumbentem, et longe diversum a suo Sodali Benedictino.

10. Idem etiam p. 248. Stephanum de Spanberg in Cattis natum existimat, contracto nomine Spangenberg in Spanberg. Et cur hoc? Cur non potius Aufriacum Spanberg in transdanubiali parte situm locum natalem Stephano assignavit?

11. Idem p. 250. refert hunc Spanbergium in officio priorali constitutum coluisse Nicolaum Narcissum Herz de Perchingen SS. Th. D. et in confirmationem adducit opusculum a Joanne de Weylhaim coaevo scriptum hoc titulo: *Responsio ad dubia sequentia Magistri Narcissi de Perching Doctoris Theologiae, data Domino Stephano, priori pro tempore Conventuali Monasterii Mellicensis, postea Abbati*. Lapsus est memoria Weylhaimius; non enim tum, cum Narcissus respondit, Stephanus jam Prior erat. Factus est enim prior an. 1443. et Narcissus jam anno praecedenti e vivis abiit, ut in *Scriptoribus Universitatis Viennensis* evidenter ostendam (7).

(7) Opus Xyli Schier praecipuum, in quo perficiendo

12. P. Georg. Pray *Annal. Reg. Hung. Tom. IV. p. 256.* ait, a Maximiliano Patrem marmoreo Sepulchro 1493 conditum, et actioni illi Urbanum Agriensem interfuisse. Primo quidem Fridericus marmoreo illi Sepulchro anno demum 1513 fuit illatus; deinde Urbanus jam anno 1492 ineunte fuit mortuus; in Decreto enim Vladislai Regis, quod hoc anno conditum est, legitur: *Agriensi Sede vacante*. Scio Isthvansium superioris narrationis authorem; sed Thomam Urbano substituendum esse apud eundem satis patet. Accedit, quod pompa funebris Mense Novembri fuerit celebrata, et apud Réwa sint litterae, festo S. Demetrii datae, quibus Thomas jam Episcopus Agriensis dicitur. Inscriptio Wissegradensis a posteriore posita parum probat.

singulare multorum annorum posuit studium, dum alia fere omnia solum veluti per occasionem compilaret; dignissimum certe, quod aliquando lucem videat publicam ob omnimodam, qua refertum est, eruditionem.

§. VIII.

P H Y S I C A.

1. Ad historias Spectrorum pertinet, quod mihi an. 1767 die 27. Febr. accidit. Ea nocte paulo ante tertium quadrantem ad tertiam matutinam horam vehementiori terrae motu Vienna succussa est. Mane ad me veniens foemina triftis narrat se, cum hora secunda matutina iisset cubitum, vix media transacta hora horrenda succussione lecti fuisse excitatam. Inde spectrum ulterius processisse, agitasse mensam, arcam, aliaque, et disparuisse. Negavi fuisse spectrum. Illa, quin me sineret ultra loqui, affirmabat se illud vidisse, neque antea cessit, donec ex concordia temporis ostendissem terrae motum fuisse, quo ego aliique excitati e lecto surrexerimus. Alias vetulae conquerenti, se singulis noctibus a spectro incubo (Druden vocant) premi, vi-

dens frustra me laboraturum in ostendenda rei causa, suasi solum, ut in dextero latere studeret cubare, lectumque sibi ita pararet, ut in dorsum procumbere non posset. Transacto aliquo tempore gratias egit, asserens, se a spectro non amplius infestari, ex quo consilium meum fuisset secuta. Qua arrepta occasione ei causam mali naturalis, et simul lepidam imaginationem ostendi.

2. Moderno tempore perquam sapienter constitutum est, ne quaevis persona pro affecta maleficio, aut energumena habeatur, donec debitis probationibus id manifestum fiat, quod similia saepius a morbis, praesertim in foeminis contingant. Attamen existimarem, istud quoque in aliis observandum esse. Occasioni mihi fuit foemina an. 1769. Mense Febr. plurium homicidiorum rea Vienne supremo supplicio affecta. Quo saepius sententiam mortis ejus legi, eo mihi magis suspicio crevit, ne fortassis haec foemina certis temporibus ex morbo in rabiem quandam

fuert acta. Cum enim alias fuerit pacatissima, quemadmodum Mediafinus noster, qui cum ea saepius in patria sua saltibus indulserat, nobis contestatus est: cum etiam in carceribus nonnunquam rabiei extremae dederit indicia, alias vero fuerit mansueta; aliud mihi non videtur concludendum esse, quam hanc diversitatem ex morbo originem traxisse. Accedit, quod haec pleraque non fecerit ex ira, aut vindicta, sed ex impulsu quodam ad homicidium. Sane Anglus eruditus frequens suicidium, seu autochiriam, morbo Patriotis suis familiari adscribendam esse demonstrare conatus est. Verumtamen unusquisque in sensu suo abundet.

§. IX.
DE
IMAGINIBVS DEIPARAE
IN
NUMIS HVNGARICIS.

1. **E**t si plus quam certum sit, Virginem Deiparam a Regibus Hungariae, ex quo christiana Sacra suscepit gens, cultam fuisse singulari studio, frustra tamen sunt, qui Imagines ejus in numis excusas ad aetatem Divi Stephani, aut Belae I. aut II. referunt. Aliud docent numi eorum superstites, quorum nullus hoc signo notatus reperitur.

2. Primus, qui eam praerogativam Dei Matri detulit, est Bela IV. idque post annum 1260. quo Stephanum filium socium Regni, Regemque nominavit. In illis eo tempore sive argenteis, sive aereis cufis facies ad versa exhibet

Patrem et filium sedentem addita inscriptione:
 REX BEL. REX STENS. averſa Deiparam ſeden-
 tem, dextraque ſceptrum tenentem addita
 epigraphe: SANCTA MARIA,

3. Poſteri Reges pium coeptum haud pro-
 ſecuti; nequidem Ludovicus, utcunq; ce-
 teroquin Mariae devotus, neque Joannes
 Corvinus Gubernator, aut Vladislaus I. hac
 pietate cultum ſuum probare contenderunt.

Schmeizelius in Opere: *de Numis
 Tranſylvaniae* p. 6. narrat, id a Joanne Cor-
 vino factum: negat Schwarzius in recenſione
 critica hujus Operis p. 3. ſe ullum vidiffe.

4. Primus Mathias Corvinus pietatem hanc
 reſtituit, quam deinde ſucceſſores nunquam
 penitus reliquerunt.

5. De ratione et tempore in diverſas opi-
 niones abitur. Palma putat id occaſione Bea-
 tricis Neapolitanae in matrimonium acceptae

ſuiſſe introductum. Hac ſuadente, ut alias mul-
 ta faciebat, ſic Marianum cultum in numis
 reſtituendum putavit. Verum in cod. Ms. Bi-
 bliothecae noſtrae Vienn. quidam haec in
 uſum ſuum notavit: 1471. *hab ich von peter 7.
 Hungr. vnſer lieben Vrawen guldein bekum-
 men an ſand peterntag.* Patet hinc paulo cer-
 to antiquiora ei principia fuiſſe; nam Beatri-
 cem primo duxit an. 1476.

6. Conſuetudinem hanc an. MDL. Comitia
 Regia confirmarunt; idque ita, ut etiam Ga-
 briel Bethlen ſuis in numis habeat. Ipſi Prin-
 cipes Tranſylvaniae id praefiterunt, cum Hun-
 gariae inhiarent, non ob Nagy-Banya, ut con-
 tendit Schwarzius.

7. Circa figuram et inſcriptionem aliqua
 nonnunquam in Mathiae numis occurrit mu-
 tatio. Plerumque exhibetur figura ſedens, pe-
 plo tecta, ſine radiis, in ſiniſtra infantulum
 ſervatorem gerens, aliquando tamen etiam in
 dextra.

8. In numis Vladislai II. primum coronata imago comparet, ita tamen, ut Ludoviciani numi nonnunquam etiam peplum servant. Coronatam servavere posterius. In Mathiae numis argenteis etiam filius coronatus est; quod tamen nemo successorum imitatus fuit.

9. Sceptum ejus sinistrae manui primum inseruit Ludovicus II.

10. A Ferdinandi temporibus ad nostra in aureis et argenteis majoribus monetis comparet coronata, radiis circumdata; sinistra prolem divinam, dextra sceptum tenens. Sola moneta (Mariani) Theresiana anni 1743. variat. In illa enim Virgo sedens genuum tenens expressa est, dextra Infantem in sinu sedentem tenens, in sinistra sceptum.

11. Inscriptio in argenteis Mathiae Corvini est *Patrona Hungariae*, quam Posterius servarunt. In aureo primum comparet sub Lu-

dovico II. Theresia Augusta semper habet *Patrona Regni Hungariae* *).

12. Ab his integre deviant Quinarii Leopoldi I. anni 1688. Stat in his Deipara non coronata, radiis circumdata, dextra filium complectens, sinistra sceptum tenens. Inscriptio: S. IMMACVLATA. VI. MA. MAT. DEI. PA. HV. 1688. ad pedes P. O. Moneta est Nagy-Banyae cusa. Sicut et aurei nonnulli tam Leopoldi, quam Caroli VI. S. IMMACVLATA. V. MAR. MAT. DEI. PAT. H. 1675. N. B. infra L. M. Filius amplectitur Matrem.

*) At vero ante oculos meos habeo ejusdem Augustae anni 1780. Florenum cum inscriptione: *S. Maria Mater Dei Patrona Hungariae*; et alium Jos. II. anni 1782. cum eadem hac inscriptione.

